

Henna Koskinen, Liina Rajala

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö

Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö

Opinnäytetyö, 2020

KEHITYSVAMMAISTEN NUORTEN SEKSUAALIKASVATUS RIPPIKOULUSSA

Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki työntekijöiden avuksi

TIIVISTELMÄ

Henna Koskinen, Liina Rajala

Kehitysvammaisten nuorten seksuaalikasvatus rippikoulussa. Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki työntekijöiden avuksi.

40 sivua ja 1 liite

Kevät 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), diakoniatyö, kirkon nuorisotyö

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa materiaalia, joka auttaa seurakunnan työntekijää toteuttamaan seksuaalikasvatusta kehitysvammaisille rippikoulussa. Tavoitteena oli myös kartoittaa ja koota yhteen kehitysvammaisten seksuaalikasvatuksen jo olemassa olevia materiaaleja sekä oppia lisää kehitysvammaisten seksuaalisuudesta.

Opinnäytetyön toteutustapa oli kehittämispainotteinen. Tuloksena syntyi seksuaalikasvatuksen materiaalipankki, joka sisältää neljä linkkiä erilaisiin seksuaalikasvatussivuihin. Materiaalipankin lopussa on RFSU:n SEX, BODY & RIGHTS materiaalin pohjalta tehty toiminnallinen materiaali, joka soveltuu kehitysvammaisten kanssa työskentelyyn. Valmista seksuaalikasvatuksen materiaalipankkia ovat arvioineet Harjun ja Messukylän seurakuntien työntekijät.

Työn keskeisiä teemoja olivat kehitysvammaisten seksuaalikasvatus, rippikoulu, Suomen evankelisluterilainen kirkko ja sen suhde seksuaalisuuteen. Tiedon tarve seksuaalisuudesta on kehitysvammaisilla sama kuin kaikilla muillakin. Kattavan seksuaalikasvatuksen avulla kehitysvammaisen oppii tunnistamaan omat tarpeensa ja tunteensa sekä toteuttamaan niitä oikealla tavalla. Riittävä ja oikeaan ajankohtaan tarjottu seksuaalikasvatus tukee kehitysvammaisen nuoren tasapainoista kehitystä.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, rippikoulu, seksuaalikasvatus

ABSTRACT

Henna Koskinen, Liina Rajala

Sexual education for young people with intellectual disabilities. Material bank.

40 p., 1 appendix

Spring 2020

Diakonia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Option in Diaconal Work

Option in Christian Youth Work

Bachelor of Social Services

The purpose of this thesis was to produce a material bank of sex education for professionals working with young people with intellectual disabilities in confirmation school. The aim was to map out and assemble existing materials of sexual education for people with intellectual disabilities and to learn more about it.

The thesis was development oriented. The result of the thesis was a material bank of sexual education, which contains four internet links to different sexual education websites and functional material based on RFSU's SEX, BODY & RIGHTS material. The completed material bank has been reviewed by the employees of the Harju and Messukylä Parishes.

The main themes of the thesis were sexual education of people with intellectual disability, confirmation school, the Evangelical Lutheran Church of Finland and its relation to sexuality. People with intellectual disability have the same need for information about sexuality as everyone else. Through comprehensive sexual education, people with intellectual disabilities learn how to recognize their own needs and feelings and how to fulfil them in the right way. Adequate and timely sexual education supports the balanced development of young people with intellectual disabilities.

Keywords: Intellectual disability, Sexual education, Confirmation school

Sisällys

1 JOHDANTO	5
2 KEHITYSVAMMAISUUS.....	6
2.1 Kehitysvamman toteaminen.....	6
2.2 Lievä, keskiasteinen, vaikea ja syvä kehitysvamma.....	7
3 KEHITYSVAMMAISUUS JA SEKSUAALISUUS.....	9
3.1 Kehitysvammaisten seksuaalikasvatus	10
3.2 Seksuaalisuuden kohtaaminen ammattilaisena	13
3.3 PLISSIT-malli	13
4 SEKSUAALIKASVATUS SUOMESSA.....	15
5 SUOMEN EV.LUT KIRKKO JA SEKSUAALISUUS	16
5.1 Kirkko ja seksuaalikasvatus	17
5.2 Seksuaalisuus, Raamattu ja sen tulkinta.....	18
6 RIPPIKOULU JA RIPPIKOULUN SEKSUAALIKASVATUS	20
7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	23
7.1 Teoriasta käytäntöön.....	24
7.2 Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki.....	26
8 SEKSUAALIKASVATUKSEN MATERIAALIPANKIN ARVIOINTI JA PALAUTE	30
9 POHDINTA JA ARVIOINTI	31
9.1 Sosionomin, kirkon nuorisotyöntekijän ja diakonin kompetenssit	32
9.2 Ammatillisen kasvun pohdinta.....	34
9.3 Jatkokehitysideat.....	35
LÄHTEET	37
LIITE Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki	41

1 JOHDANTO

Jokainen ihminen on seksuaalinen olento, jonka seksuaalisuus jatkaa kehittymistään ja muuttuu elämän varrella. Myös henkilö, jolla on jokin sairaus tai vamma, on yhtä lailla seksuaalinen kuin kuka tahansa muukin. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 13.) Seksuaalioikeudet koskevat kaikkia ihmisiä, eivätkä ne riipu esimerkiksi siitä, onko ihminen kehitysvammainen. Seksuaalioikeuksiin kuuluvat esimerkiksi oikeus omaan seksuaalisuuteen, oikeus tietoon seksuaalisuudesta sekä oikeus näkyä. (Väestöliitto. Nuoret. Seksi. Seksuaalioikeudet.)

Seksuaalisuus kuuluu kaikille ja seksuaalikasvatus pitäisi olla osana jokaisen nuoren elämää. Opinnäytetyössä perehdymme kehitysvammaisten nuorten seksuaalikasvatukseen rippikoulussa. Lähestymme aihetta myös tutkimalla yleisesti Suomen ev.lut. kirkon suhdetta seksuaalisuuteen sekä seksuaalikasvatukseen. Opinnäytetyön aihe valikoitui paitsi kiinnostuksen, myös aiheen tärkeyden mukaan. Etsiessämme tietoa aiheesta sekä keskusteltuamme opinnäytetyötämme ohjaavien opettajien kanssa havaitsimme, että selkeää materiaalipankkia kehitysvammaisten seksuaalikasvatuksesta ei ole helposti löydettävissä. Tämän takia päätimme tehdä opinnäytetyön, jossa kokoamme seksuaalikasvatuksen materiaalipankkia yhdeksi helposti löydettäväksi tiedostoksi. Materiaalipankin ansiosta työntekijän on helppo suunnitella seksuaalikasvatusta kehitysvammaisille. Yhteistyökumppanina olivat Harjun ja Messukylän seurakunnat, joissa valmiin materiaalipankin toimivuutta arvioitiin. Saadun palautteen pohjalta materiaalipankkia muokattiin toimivammaksi.

Tässä opinnäytetyössä ev.lut. kirkolla tarkoitetaan Suomen evankelisluterilaista kirkkoa ja nuorella rippikouluikäistä eli 14–15-vuotiasta nuorta. Koska työmme aiheena ovat kehitysvammaiset ihmiset, täytyy huomioida se, että kehitysvammaiset saattavat käydä rippikoulun monesti myös vanhempana tai jopa täysi-ikäisenä. Valmis materiaalipankki löytyy liitteenä opinnäytetyön lopusta.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Kehitysvammaisuus tarkoittaa ihmisen toimintakyvyn rajoitusta sekä keskimääräisesti heikompaa älyllistä toimintakykyä. Kehitysvammaisella ihmisellä on yleensä puutteita vähintään kahdessa adaptiivisten taitojen yksilöllisessä soveltamisessa. Adaptiivisia taitoja ovat kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys, turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 16–17.) Kehitysvammaisilla ihmisillä on usein vaikeuksia oppia ja ylläpitää päivittäiseen elämiseen liittyviä toimia. Käsitteellisen, käytännöllisen sekä sosiaalisen älykkyyden rajoittuminen ovat asioita, joita kehitysvammaisuus rajoittaa, mutta nämä eivät välttämättä vaikuta heidän muihin ominaisuuksiin, esimerkiksi terveydentilaan. (Kehitysvammaliitto ry 1995, 15.) Hermoston kehityshäiriöt ja aivojen kehityshäiriöt ovat yleisin syy kehitysvammalle. Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa ihmisen henkisen suoriutumiskyvyn kehityksen estymistä tai sen epätäydellisyyttä. Kehitysvamma ilmenee yleensä kehitysiässä, jolloin puutteita havaitaan kognitiivisissa, kielellisissä, motorisissa ja sosiaalisissa taidoissa. (Kaski ym. 2012, 16–17.)

2.1 Kehitysvamman toteaminen

Perinteinen tapa testata ihmisen henkistä suoriutumiskykyä tai sen puutteita on käyttää standardisoitua psykologista testiä. Lisäksi arvion voi antaa kokenut ammattihenkilö. Näillä testeillä saadaan selville henkilön älykkyydellä. Opiskelu, kuntoutus ja aika voivat muuttaa henkilön älyllisiä kykyjä sekä sosiaalista sopeutumiskykyä. Älykkyydosamäärä saadaan selville, kun ensin psykologisten testien perusteella saadun älykkyyden jälkeen älykkyydellä jaetaan henkilön oikealla iällä, jonka osamäärä jaetaan 100:lla. Kehitysvammaiseksi luokitellaan henkilö, jonka älykkyydosamäärä jää alle 70 pisteen. (Kaski ym. 2012, 18–20.)

Maailman terveysjärjestön mukaan lievän kehitysvamman älykkyyssosamäärä on 50–69 ja älykkyyssikä 9–11 vuotta. Keskivaikean kehitysvamman älykkyyssosamäärä on 35–49 ja älykkyyssikä 6–8 vuotta. Vaikean kehitysvamman älykkyyssosamäärä on 20–24 ja älykkyyssikä 3–5 vuotta. Syvän kehitysvamman älykkyyssosamäärä on alle 20 ja älykkyyssikä on 0–2 vuotta. Kehitysvammaisuuden vaikeusaste ei yksinään riitä selvittämään sitä, miten henkilö selviytyy elämästään. Kehitysvamman vaikeusasteesta voidaan tehdä alustavia johtopäätöksiä mahdolliselle tuen tarpeelle, mutta on huomioitava, että henkilön toimintakyky muotoutuu myös vuorovaikutuksessa elinympäristön, yksilön älyllisten toimintojen ja niiden rajoitusten sekä muiden ominaisuuksien kanssa. (Kaski ym. 2012, 18–20.)

2.2 Lievä, keskiasteinen, vaikea ja syvä kehitysvamma

Lievä kehitysvamma näyttäytyy yleensä oppimisvaikeuksina koulussa, mutta lapsi saattaa kyetä opiskelemaan normaalissa luokassa riittävän tuen ja erityisopetuksen kanssa. Aikuisiällä yksin asuminen on mahdollista täysin itsenäisesti tai hieman tuettuna. Monet pystyvät käymään töissä, mutta tarvitsevat usein jatkuvaa opastusta ja valvontaa. Tarpeellisten palveluiden ja tuen löytämiseen sekä esimerkiksi rahankäyttöön tarvitaan myös opastusta. Lievästi kehitysvammaiset henkilöt ovat helposti johdateltavissa ja alttiita päätyämään huonoon tai hyväksikäytävään seuraan. (Kaski ym. 2012, 20–21.)

Keskiasteinen kehitysvamma aiheuttaa lapsen kehityksessä merkittäviä viiveitä. Lapsi tarvitsee koulussa erityisopetusta, mutta pystyy myös toimimaan joissain asioissa itsenäisesti. Usein kommunikointi on melko selkeää ja päivittäiset henkilökohtaiset toiminnot suoritetaan osittain itsenäisesti. Aikuisiällä hän tarvitsee tukea toimiakseen esimerkiksi töissä ja yhteiskunnassa. Asumiseen tarvitaan ohjausta ja valvontaa. (Kaski ym. 2012, 20–23.)

Vaikeasti kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat jatkuvaa tukea ja ohjausta koulussa, asumisessa sekä työtehtävien hoitamisessa. Vaikeasti kehitysvammaiset

henkilöt ovat aina riippuvaisia muista ihmisistä, mutta pitkäaikaisella ja hyvin onnistuneella kuntoutuksella he saattavat kehittyä osassa arjen toimintoja itsenäisiksi. (Kaski ym. 2012, 20–23.)

Syvästi kehitysvammainen henkilö on täysin riippuvainen muista ihmisistä ja tarvitsee jatkuvaa tukea tai hoivaa. Puutteita esiintyy liikkumisessa, kommunikoinnissa, kyvyssä hoitaa henkilökohtaisia toimia sekä kyvyssä hallita rakon tai suolen toimintaa. Avustamisessa käydään läpi ja tuetaan päivittäisiin elämäntilanteisiin liittyviä asioita. Syvästi kehitysvammainen henkilö saattaa riittävän tuen ja opastuksen avulla oppia esimerkiksi syömään itsenäisesti. (Kaski ym. 2012, 22–23.)

Suomessa on noin 50 000 kehitysvammaista henkilöä, eli noin 1% koko väestöstä. Kansaneläkelaitoksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän tilastot tunnistavat noin 35 000 kehitysvammaista ja näistä 27 000 saa kehitysvammalain mukaisia erityishuollon palveluja. (Kaski ym. 2012, 23.)

3 KEHITYSVAMMAISUUS JA SEKSUAALISUUS

Seksuaaliterveydellä tarkoitetaan Maailman terveysjärjestön WHO:n (2002, 5) mukaan seksuaalisuuteen liittyvän psyykkisen, fyysisen, emotionaalisen sekä sosiaalisen hyvinvoinnin tilaa sekä positiivista suhtautumista omaan seksuaalisuuteen. Seksuaaliterveys vaatii mahdollisuutta turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman pakkoa, syrjintää tai väkivaltaa. Jokaisen ihmisen seksuaalisia oikeuksia on kunnioitettava ja suojeltava. (WHO 2002, 5.)

Kehitysvammaisten seksuaalisuutta pidetään osittain yhä tabuna, vaikka aiheesta puhutaan nyt enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Tabu tarkoittaa jotain asiaa tai tekemistä, joka on kiellettyä tai joko pyhäksi tai kirotuksi leimattua, usein tabuista ei edes puhuta. Myytit ja tabut muokkaavat yhteiskuntaamme ja siten ihmisten ajattelutapaa tai asenteita. Kehitysvammaisten seksuaalisuuden tabuihin kuuluvat esimerkiksi se, ettei heillä ole samanlaisia seksuaalisia tarpeita kuin muilla tai se, ettei heille kannata puhua seksistä ja näin herättää turhia toiveita. (Palonen-Munnukka 2009, 34—35.) Monesti kehitysvammaisten ajatellaan olevan ikuisia lapsia vailla seksuaalisia tarpeita. (SEAD- projekti). Seksuaaliterveys ja seksuaalioikeudet ovat kuitenkin jokaisen ihmisen oikeuksia. Seksuaalisuudesta nauttiminen ja siitä vapaasti ilmaisu haluamallaan tavalla kuuluvat jokaiselle, kunhan ei vahingoita tai loukkaa tekemisillään toista. (Palonen-Munnukka 2009, 34, 36.)

Suomessa tabut kehitysvammaisten seksuaalisuudesta saavat selkeyttä, kun tarkastelee kehitysvammaisten historiaa. Vuosina 1912–1922 kehitysvammaisille tehtiin laittomia pakkosteriloiteja rotuhygienian nimissä ja vuonna 1935 pakkosteriloinnista tuli laillista. Vasta vuonna 1970 pakkosterilointi lopetettiin. 1929 luvulla uuden avioliittolain myötä kehitysvammaisille asetettiin avioliittokielto ja näin perheen perustamis- kielto, joka purettiin vasta vuonna 1987. Näiden lisäksi kehitysvammaisia on vuosikausia pidetty laitoksissa sekä poissa tavallisten ihmisten keskuudesta, kuten peruskoulusta tai muista oppilaitoksista. (SEAD- Projekti.)

3.1 Kehitysvammaisten seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksessa kehitysvammaisten ihmisten kohdalla on asioita, jotka vaativat ammattilaiselta erityistä huomiota. Seksuaalikasvatuksessa annettavien tietojen ja taitojen tulee sopia kehitysvammaisen ihmisen arkeen ja kulttuuriin. Lisäksi kasvatuksessa tulee huomioida asiakkaan kronologinen-, psykoseksuaalinen-, sekä kognitiivinen ikä. Seksuaalikasvatukseen kuuluvat ihmisen kasvun ja kehittymisen tukeminen, rohkaisu, kannustus, myötäeläminen, keskustelu, tiedon jakaminen ja hyväksyminen. (Palonen-Munnukka 2009, 36, 44.) Riittävä ja oikeaan ajankohtaan tarjottu seksuaalikasvatus tukee asiakkaan seksuaalisuuden tasapainoista kehitystä. (SEAD- projekti.)

Kehitysvammaiset käyvät läpi samat seksuaalisen kehityksen vaiheet ja kehitys on tavallisesti samanlainen kuin muillakin ihmisillä, mutta vaiheet tulevat usein vähän myöhemmin. Tiedon tarve seksuaalisuudesta on kehitysvammaisilla sama kuin kaikilla muillakin, oli kyseessä sitten esimerkiksi seksitaudit tai ehkäisy. Mahdollisen heikon itsetunnon, kiltteyden ja omien rajojen ymmärtämisen puutteen vuoksi moni kehitysvammaisen tarvitsee opetusta omien rajojen säilyttämiseen sekä kunnioittamiseen. Kattavan seksuaalikasvatuksen avulla kehitysvammaisen oppii tunnistamaan omat tarpeensa ja tunteensa sekä toteuttamaan niitä sosiaalisesti hyväksytyllä ja itselle sopivalla tavalla. (SEAD– projekti.)

Seksuaalisuuden peruslähtökohtana voidaan pitää kykyä tunnistaa omat tunteet ja se, kuinka niitä voidaan ilmaista. Kaikille kehitysvammaisille ei ole selvää mitä eroa on esimerkiksi ystävyydellä ja seurustelulla tai millaista on tilanteen mukainen toiminta. Monesti kehitysvammaisten arkeen kuuluu erilaiset hoitotoimet, joihin liittyy koskettelua. Kehitysvammaisen ei välttämättä tunnista millainen kosketus on hyväksyttävää ja milloin kyseessä on hyväksikäyttöä. Lisäksi olennaista on opettaa kehitysvammaista erottamaan toisistaan oma tila ja julkinen tila, millainen on sopiva välimatka muihin ihmisiin ja millaista on sovelias käyttäytyminen eri tiloissa ja tilanteissa. Itsemääräämisoikeus ja sen tiedostaminen liittyvät vahvasti kehitysvammaisten ihmissuhdetaitoihin sekä turvakasvatukseen ja turvataitoihin. Muiden hyväksynnän hakeminen on monelle kehitysvammaiselle tärkeää

ja tietämättömyys voi ajaa heitä hakemaan hyväksyntää joskus väärillä tavoilla, jotka puolestaan voivat altistaa taipumaan toisen ihmisen kyseenalaiseen tahtoon. Kehitysvammaisten parissa työskentelevän olisi hyvä pohtia yhdessä asiakkaan kanssa, miten voidaan antaa lupa ja kenellä ja miten on lupa koskea, miten toimitaan vastuullisesti ja miten ottaa vastaan toisen unelmia tai millaiset elämäntavoitteet ovat realistisia. Lisäksi esimerkiksi ulkonäköön liittyvistä asioista, parisuhteesta tai perheen perustamisesta on hyvä puhua, sillä niihin voi liittyä erilaisia pelkoja omasta osaamisesta tai tieto näistä on liian puutteellista. (SEAD-projekti.)

Suomessa suojaikäraja on 16 vuotta, mikä tarkoittaa alle 16- vuotiaan seksuaalisuuden erityistä suojaamista. Suojaikäraja ei kriminalisoi kahden tasavertaisen alle 16- vuotiaan seksuaalista kanssakäymistä, mutta kaikki seksuaalinen kaltoinkohtelu ja vastentahtoiset seksuaalikohtelut ovat laittomia ja vakavammin rangaistavia rikoksen kohdistuessa alle 16- vuotiaaseen henkilöön. Lastensuojelulaki takaa myös alaikäisten koskemattomuutta. Viranomaisilla on oikeus ja velvollisuus puuttua nuorta vahingoittavien ihmisten toimintaan, myös silloin, jos nuori vahingoittaa itseään omalla toiminnallaan. (Järviö, Kinnula, Lankinen, & Saarijärvi 2006, 93—94.)

Tietämättömyys omista rajoista, seksuaalisuudesta, seksuaalioikeuksista ja seksuaalisesta väkivallasta voi altistaa tutkimusten mukaan hyväksikäytölle ja väkivallalle. Esimerkiksi eräässä australialaisessa tutkimuksessa, jossa haastateltiin lievästi kehitysvammaisia seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa tuli ilmi, että lähes puolet eivät tieneet miten seksistä voi kieltäytyä tai mitä tekisivät, jos heitä lähenneltäisiin. (Korhonen & Mäkinen 2011, 42.) Suomessa ei ole olemassa tutkimus- tai tilastotietoa siitä, kuinka monet kehitysvammaiset joutuvat seksuaalisen hyväksikäytön tai -väkivallan uhriksi, mutta erilaisten arvioiden mukaan kehitysvammaisiin naisiin kohdistuu väkivaltaa 2-10 kertaa useammin verrattaessa muihin naisiin. Seksuaalisen väkivallan uhriksi joutuneella on aina oikeus tehdä siitä ilmoitus poliisille, mutta kehitysvammaisilla rikosilmoituksen tekemistä voi rajoittaa uhrin tietämättömyys siitä, kuinka tulisi toimia ja se, että kehitysvammaisten kohdalla hyväksikäyttäjäksi on usein joku, joka on hänelle läheinen tai joku, jonka avusta hän on riippuvainen. Uhri saattaa myös tuntea väkivallan takia häpeää,

eikä siksi halua tehdä ilmoitusta. Lisäksi seksuaalisuus voi olla kehitysvammaiselta kielletty asia, josta ei saa puhua ja siksi ilmoitus voi jäädä tekemättä, eikä asiaa oteta puheeksi enää myöhempinä ikävuosina. Kehitysvammaisten kanssa työskentelevän ammattilaisen taitoihin kuuluu tunnistaa mahdolliset tapahtuneet hyväksikäyttötilanteet ja viedä rikosasiaa eteenpäin. (SEAD-projekti.)

Haasteena on sopivien ja selkeiden seksuaalikasvatusmateriaalien puute. Eri seksuaalikasvatusmateriaalien sisältö on usein liian haastavaa ja materiaaleissa käytetty kieli on vaikeaa. Monet kehitysvammaiset kokevat saavansa tietoa parhaiten, kun joku kertoo heille näistä asioista. Tarvitaan selkokielistä materiaalia, jossa on huomioitu eri kehitystason mukainen ymmärrys. Selkokielinen kirjallinen materiaali, jossa on selkeitä kuvia, on hyvä, sillä materiaalin kuviin voi palata aina uudelleen. Tilaisuuksissa, joissa annetaan seksuaalikasvatusta, on olennaista, että kehitysvammaisilla on mahdollisuus esittää mieltä askarruttavia kysymyksiä, joihin he saavat vastauksia. Jos seksuaalikasvatus toteutetaan ryhmätilaisuutena, on tärkeää antaa kehitysvammaisille mahdollisuus myös vertaistukeen sekä keskusteluun, joissa he saavat jakaa omia kokemuksiaan ja kohdata toisiaan. (SEAD-projekti.)

Suomessa toimii kansainvälinen Kaupunkilähetys- järjestö, joka on keskittynyt Helsinkiin, Turkuun ja Tampereelle. Järjestön toiminta perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen ja sen tavoitteena on turvata huolenpito ja välittäminen muun muassa kehitysvammaisille ja vanhuksille. Raha-automaattiyhdistyksen eli RAY:n rahoitus on mahdollistanut Kaupunkilähetys- järjestön Seksuaaliterveyttä kehitysvammaisille – projektin toteuttamisen vuosina 2012–2016. Projektin tärkein tehtävä oli kehitysvammaisten ihmisten seksuaalioikeuksien toteutuminen, sillä todettiin, että heidän on hankalampi saada tarpeeksi ohjausta ja tukea yleisen terveyden- ja sosiaalihuollon piiristä. Projektin ansiosta Tampereen keskustaan tehtiin matalan kynnyksen seksuaaliterveyskasvatuspalvelupiste kehitysvammaisille, jossa voi osallistua muun muassa ryhmätapaamisiin tai yksilöohjauksiin. Tapauksissa käsitellään esimerkiksi seurustelua, ehkäisyä, tunteita ja muita seksuaalikasvatukseen liittyviä aiheita. Yksilötapaamisissa aiheen saa päättää itse. Lisäksi kehitysvammaiset voivat lähettää projektin työntekijöille kysymyksiä seksuaalisuuteen liittyen internetin välityksellä. Projektin aikana ammattilaisia

koulutettiin kohtaamaan kehitysvammaisen asiakkaan seksuaalisuus ja kuinka seksuaalisuus liitetään osaksi kokonaisvaltaista ohjausta ja hoitoa. (SEAD– projekti.)

3.2 Seksuaalisuuden kohtaaminen ammattilaisena

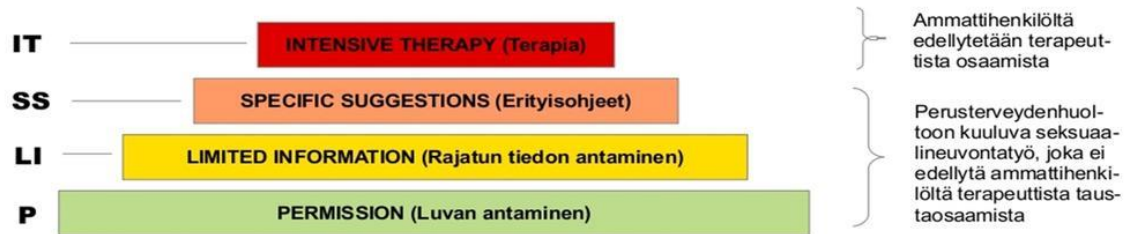
Työntekijän täytyy olla selvillä omien tunteiden, tarpeiden, asenteiden, normien ja fantasioiden kanssa, jotta voi työskennellä seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden parissa. Seksuaalisuudesta on vaikea puhua, jos aihe vaivaannuttaa tai ahdistaa työntekijää ja siksi oman seksuaalisuuden prosessointi on aiheen parissa työskenneltäessä tärkeimpiä asioita. (Palonen-Munnukka 2009, 43.)

Asiakas täytyy kohdata kunnioittavasti, kun liikutaan herkällä ja mahdollisesti tunteita herättävällä seksuaalisuuteen liittyvällä aihealueella. Asiakkaan kuuleminen ja ilmaistavan asian selkeys on tärkeää. Työntekijän ei tarvitse heti tietää vastausta kaikkiin kysymyksiin, joita asiakkaalla mahdollisesti on, mutta tietoa täytyy osata etsiä ennakkoluulottomasti. Avoimuus ja luonnollisuus voivat rohkaista asiakasta kertomaan omista asioistaan. Asiakkaan esille tuomien asioiden vähätely tai mitätöinti on väärin ja sitä tulee osata ammattilaisena vältellä. (Silvennoinen 2019.)

3.3 PLISSIT-malli

PLISSIT-malli on paljon käytetty työväline ammattilaisille seksuaalisuuden puheeksi ottamiseen. PLISSIT-mallin on luonut Jack Annon vuonna 1976. Mallissa on neljä tasoa (kuva 1), joita pystyy soveltamaan työn luonteen ja tarkoituksen mukaan.

PLISSIT -malli, Jack Anonin (1975) mukaan

KUVA1. Plissit- malli. (Wilhelmsson, N. 2018)

Luvan antamisen tason on tarkoitus kannustaa hoito- ja hoivahenkilöstöä puhumaan ja ottamaan asioita esille, se tarkoittaa myös asiakkaan erityisten tarpeiden huomioimista. Toinen eli rajatun tiedon taso, korostaa hoito- ja hoivahenkilöstön roolia tiedonjakajana. Erityisohjeiden ja intensiivisen terapian tasot eli tasot 3 ja 4, vaativat seksologin koulutusta. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 96–100.)

PLISSIT-mallia on hyödynnetty erilaisten asiakasryhmien kanssa, esimerkiksi syöpäpotilailla ja seksuaaliongelmista kärsivien naisten diagnosoinnissa ja hoidossa. PLISSIT-malli on Suomessa tunnetuin ja käytetyin seksuaalisuuden puheeksi ottamisen malli ammattilaisten keskuudessa. (Sinisaari-Eskelinen, Jouhki, Tervo & Väisälä 2016, 288.)

4 SEKSUAALIKASVATUS SUOMESSA

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea ja suojella ihmisen seksuaalista kehitystä. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus tarjoaa tutkittua tietoa, kehittää taitoja toimia annettujen tietojen pohjalta, edistää arvojen sekä kunnioittavien ja avoimien asenteiden kehittymistä, tukee vastuullista seksuaalisuutta ja ihmissuhteita ja ennen kaikkea se suojaa riskeiltä. (Väestöliitto. Vanhemmuus.)

Suomessa seksuaalikasvatusta toteutetaan koulujen, sosiaali- ja terveydenhuollon, kirkon ja joukkoviestinnän kautta. Kouluissa seksuaalikasvatus kuuluu opetussuunnitelmaan, terveydenhuollossa keskitytään enemmän raskauteen ja sen ehkäisyyn sekä sukupuolitautien hoitoon ja ehkäisyyn. Kirkossa seksuaalikasvatuksesta vastaa yleensä kirkon nuorisotyöntekijä ja suurin osa opetuksista tapahtuu rippikoulun aikaan. Lisäksi Väestöliitto toteuttaa seksuaalikasvatusta ja seksuaalineuvontaa. Väestöliiton panos seksuaalikasvatukseen näkyy yleensä heidän tarjoamallaan koulutuksella ammattihenkilöille sekä opetus- ja oppimateriaaleina. Suomesta löytyy seksuaaliterveysklinikoita Helsingistä, Tampereelta, Turusta ja Oulusta ja klinikoiden tarkoituksena on antaa seksuaalineuvontaa kaiken ikäisille. (Kontula & Lottes 2000, 221.)

Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestön (IPPF) Euroopan alueosaston vuonna 1993 teettämän selvityksen mukaan helpoimmin seksuaalikasvatusta on saatavilla Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa verrattaessa muihin Euroopan maihin. Suomessa suhtaudutaan myönteisesti seksuaalikasvatukseen. Tutkimusten mukaan niissä maissa, joissa seksuaalikasvatukseen suhtaudutaan myönteisesti, on pystytty parhaiten ennaltaehkäisemään ei-toivottuja teiniraskauksia ja abortteja. (Kontula & Lottes 2000, 221.)

5 SUOMEN EV.LUT KIRKKO JA SEKSUAALISUUS

Yhdenvertaisuuslaki ja luotuisuuteen perustuva teologinen näkemys ovat samaa mieltä ihmisen yhtäläisestä arvosta (Evl.fi. Seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden teemat kirkon kasvatuksessa). Sukupuoli ja seksuaalisuus eivät ole mittoja ihmisen arvolle, vaan arvo elää meissä kaikissa tasapuolisesti. Itsensä ja muiden arvon näkeminen auttaa kunnioittamaan ja ymmärtämään sukupuolen moninaisuutta ja erilaisuutta. (Evl. Fi. Apua ja tukea. Ihmissuhteet. Seksuaalisuus.) Suomen ev. lut. seurakunnissa ei hyväksytä minkäänlaista seksuaalista tai sukupuoleen perustuvaa häirintää ja tällaiseen puututaan välittömästi. Tasa-arvolaisissa seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan ei-toivottua käytöstä. Hiippakunnat määrittelevät toimintaohjeet seksuaalisen häirinnän tai hyväksikäytön ilmetessä, toimintaohjeita voi tarkentaa erikseen seurakunnissa. Häirintää tai hyväksikäyttöä ilmetessä työntekijän on aina puututtava asiaan. Vastuu puuttumisesta on aina aikuisilla, ei lapsella tai nuorella. Työntekijän täytyy tietää kuinka toimia vastaavanlaisessa tilanteessa ja lapsilla sekä nuorilla pitää olla tiedossa keneen he voivat olla yhteydessä, jos häirintää tai hyväksikäyttöä tapahtuu. (Suomen ev.lut. kirkko. Turvallinen seurakunta 2018.)

Seksuaalinen turvallisuus merkitsee omien ja muiden ihmisten ihmisyyden ja rajojen kunnioittamista sanojen ja tekojen tasolla. Se tarkoittaa myös ihmisen kohtaamista kunnioittavasti seksuaalisesta suuntautumisesta tai perhetaustoista riippumatta. Koskettamisella voidaan viestittää turvallisuutta ja hyväksyntää. Koskettaminen on luonnollinen osa ihmisten välistä vuorovaikutusta, mutta ammattilaisen on aina hyvä tiedostaa selkeät, ammatilliset rajat. Ihmisellä on kuitenkin aina oikeus olla tulematta kosketetuksi. (Suomen ev.lut. kirkko. Turvallinen seurakunta 2018.)

5.1 Kirkko ja seksuaalikasvatus

Kirkko pyrkii olemaan läsnä ihmisen kasvuvuosina ja kriisiaikoina. Kirkossa kas-teopetus sekä erityisesti rippikoulu tukee seksuaalisuuden kehittymistä ja sen ka-navoitumista ihmissuhteisiin. Vaikka Raamatussa puhutaan rakkauden voimasta, niin siellä mainitaan myös sen vaarallisuus. Seksuaalisen rakkauden rajan ylittä-mistä nimitetään Raamatussa synniksi. (Kontula & Lottes 2000, 218.) Teologia on kristinuskoa tutkiva yliopistotiede (Suomen ev. lut. kirkko. Teologia). Seksua-alisuuden teologia pohtii seksuaalisuutta Jumalan toiminnan osana, suhteessa luomiseen, pelastamiseen ja pyhittämiseen. Seksuaalisuus on Jumalan lahja, joka mahdollistaa osallistumisen luomistyöhön. (Pruuki 2018, 73.)

Kirkon viimeisin virallinen kannanotto seksuaalisuuteen liittyen oli vuonna 1982, kun piispat julkaisivat kirjan *Kasvamaan yhdessä*. Kirjan aiheena oli perhe- ja seksuaalietiikan kysymykset. Piispojen mukaan seksuaalisuus on voimakas vietti ihmisessä joka näin ollen vaikuttaa kaikkeen ja on läsnä inhimillisessä vuorovai-kutuksessa. Mies ja nainen eivät ole itsessään täydellisiä, vaan tarvitsevat toisi-aan ja, että parhaimmillaan mies ja nainen saavuttavat seksuaaliyhteydellä ko-konaispersoonallista antautumista toinen toiselleen. Lisäksi piispat mainitsivat, että erilaisuus on rikkautta. Kirjan julkaisun jälkeen kirkko on kuitenkin monesti puhunut ja puinut aihetta esimerkiksi kirkolliskokouksissa. (Kontula & Lottes 2000, 217–219.)

Suurin vastuu seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa on kirkon osalta perheneuvo-jilla. Perheneuvontapalveluja kirkko on tarjonnut jo reilun viidenkymmenen vuo-den ajan ja neuvonta kattaa nykyisin lähes koko maan. Suomessa ensimmäistä kertaa seksuaalineuvonnan koulutusta on tarjonnut kirkko yhteistyössä Väestölii- ton kanssa vuonna 1980–1981. Vuoden 1983 jälkeen perheneuvojan erikoistu-miskoulutukseen on aina kuulunut erityisjakso seksuaaliterapiasta. Rippikou-luissa käsitellään myös seksuaalisuutta osana oppitunteja, erityisesti rippileireillä. Rippikouluissa seksuaalikasvatuksesta vastaa yleensä kirkon nuorisotyöntekijä tai diakoni, joskus myös pappi. (Kontula & Lottes 2000, 218–219, 221.)

Ev. lut. kirkon arvot, jotka tukevat seksuaalisuutta ovat: jokaisen yksilön tasaver-taisuuden ja ihmisarvon kunnioittaminen, jokaisen ihmisen

itseäänmääräämisoikeuden hyväksyminen, sosiaalisen vastuun ja lähimmäisyyden ymmärtäminen sekä totuuden, kokemuksen ja tiedon kunnioittaminen. Kirkko ei hyväksy koskaan sellaista seksuaalista käyttäytymistä, johon liittyy toisen ihmisen hyväksikäyttö, väkivalta tai muita väkivallan muotoja. (Kontula & Lottes 2000, 220.)

5.2 Seksuaalisuus, Raamattu ja sen tulkinta

Raamattua lukiessaan ihminen automaattisesti tulkitsee sitä jollain tapaa. Tulkinta ei ole lukemisesta erillinen prosessi, vaan tekstin ymmärtäminen vaatii aina tulkintaa ja vasta näin teksti saa merkityksen. Raamatun tekstit ovat syntyneet aivan toisenlaisessa historiallisessa, kulttuurillisessa ja yhteiskunnallisessa ajassa kuin missä elämme nykyään. Raamatun tekstejä on tämän takia ongelmallista käyttää suoraan sellaisenaan soveltamatta sanomaa nykyaikaan. Vaikka eri kirkkokuntien raamatuntulkintatavat vaihtelevat, kaikki perustavat oppinsa ja uskonsa Raamattuun. (Kuula 2003, 259–261.)

Raamatusta löytyy useita kohtia, joissa puhutaan ihmissuhteista ja seksuaalisuudesta sekä sen oikeudesta ja vääryydestä. Esimerkkejä:

Älä yhdy naiseen, joka on kuukautistilansa vuoksi epäpuhdas. Älä makaa toisen miehen vaimon kanssa, ettet tulisi saastaiseksi... Älä makaa miehen kanssa niin kuin naisen kanssa maataan, sillä se on kauhistuttava teko. (3.Moos 18:19-22.)

Otan nyt puheeksi asian, josta kirjoititte. Miehen on kyllä hyvä olla koskematta naiseen, mutta haureuden välttämiseksi tulee miehen kuitenkin elää oman vaimonsa ja kunkin naisen oman miehensä kanssa. Mies täyttäköön aviovelvollisuutensa vaimoan kohtaan, samoin vaimo miestänsä kohtaan. Vaimon ruumis ei ole hänen

omassa vallassaan vaan miehen, samoin ei miehen ruumis ole hänen omassa vallassaan vaan vaimon. (1. Kor. 7:1-4.)

Naimattomille ja leskille minä sanon, että heidän olisi hyvä pysyä yksin niin kuin minäkin. Mutta elleivät he jaksaa hillitä itseään, menköt naimisiin, sillä on parempi mennä naimisiin kuin palaa himon tullessa. (1. Kor. 7:8-9.)

Kontulan ja Lottesin (2000, 217) mukaan Vanhasta Testamentista löytyvän Moosesen kirjan alussa sanotaan: ”Ja Jumala loi ihmisen omaksi kuvaksensa – mieheksi ja naiseksi hän heidät loi.” Ja samasta kirjasta löytyy myöhemmin kohta: ”Ei ole ihmisen hyvä olla yksinänsä.” Näiden tekstien lisäksi Raamatusta löytyvä Korkea veisu on aiheeltaan seksuaalisuuden ja rakkauden ylistämistä. Myös rakkauden kaksoiskäskyn voidaan ajatella olevan seksuaalisuudesta puhuva, sillä siinä määritellään suhde omaan itseen, lähimmäiseen ja Jumalaan. (Kontula & Lottes 2000, 217.)

Ev. lut. kirkon mukaan seksuaalisuus osana Jumalan luomaa ihmisyyttä on ihmisen sisällä koko elämän vaikuttava myönteinen voima. Raamatussa ihmisen sielu ja ruumis kuuluvat yhteen ja tämä näkökulma vahvistaa seksuaalisuutta myönteisenä osana ihmisyyttä. (Suomen ev.lut. kirkko. Apua ja tukea. Ihmissuhteet. Seksuaalisuus.)

6 RIPPIKOULU JA RIPPIKOULUN SEKSUAALIKASVATUS

Rippikoulu vahvistaa nuoren uskoa kolmiyhteiseen Jumalaan, ja rippikoulussa nuoren elämäkysymyksiä tarkastellaan uskon sisällön valossa (Pruuki, L. 2010, 47–49). Jokainen ihminen on Jumalan luoma ja arvokas riippumatta ominaisuuksistaan. Rippikoulussa opetellaan kunnioittamaan toisia ihmisiä ainutlaatuisina yksilöinä. (Kirkkohallitus 2015.)

Suuri ihme –rippikoulusuunnitelma vuodelta 2017 vahvistaa nuorten osallisuutta, rippikoulun yhteisöllisyyttä ja perheiden kohtaamista. Rippikoulun tavoitteet on tehty nuorten näkökulmasta katsoen. Rippikoulussa nuoret ovat osallisia ja saavat vaikuttaa, he kokevat yhteyttä, turvallisuutta, pyhyyttä ja iloa. Nuoret hoitavat hengellistä elämäänsä osallistuen, toimien ja hiljentyen sekä kantavat vastuuta itsestään, muista ihmisistä ja luomakunnasta. Nuoret tahtovat kuulua Kristuksen kirkkoon ja pystyvät löytämään merkityksiä oman elämänsä ja kristinuskon keskeisten sisältöjen välillä. (Suomen ev.lut. kirkko. Suuri ihme rippikoulusuunnitelma 2017.)

Suuri ihme –rippikoulusuunnitelman mukaan ruumiillisuus, hengellisyys, henkisyys, sosiaalisuus, emotionaalisuus ja seksuaalisuus tekevät ihmisestä kokonaisuuden ja näin yksilön. Rippikoulun tärkeä tehtävä on tukea nuorta pitämään itsestään ja omasta elämästään huolta. Tärkeä osa oman hyvinvoinnin ylläpidossa ovat hyvät mielenterveyden ylläpitämisen taidot kuten omien tunteiden sekä ajatusten kuuleminen, tunnistaminen ja sanoittaminen. Kasvuikä on monelle nuorelle rankkaa aikaa. Monilla nuorilla on esimerkiksi ulkonäköön liittyviä paineita sekä paineita siitä, kelpaako omana itsenään. Kristinuskossa ihmiskäsitys sisältää kuitenkin myönteisen ja rakastavan suhteen ihmisen ruumiillisuuteen ja tätä painotetaan myös rippikoulussa. Kirkon mukaan Jumala on antanut käskyn suojella sekä omaa, että toisen ihmisen elämää. Ihmiskäsityksestä kirkko kertoo, että *”ihmisruumis on pyhä ja sitä tulee varjella ja pitää arvossa riippumatta siitä,*

millainen se on”. Toisen ihmisen intymiteetin tai ruumiin loukkaaminen on väärin ja tämä koskee myös omaa ruumista ja intymiteettiä. Yksi tärkeä kasvun alue nuoren elämässä liittyy seksuaalisuuteen ja tämä näkyy myös rippikoulun arjessa. *”Seksuaalisuus on Jumalan ihmiseen luoma elämänvirta ja osa kaikenikäisen ihmisen olemusta*”. Hyväksyvä suhtautuminen ihmisyyteen, ruumiiseen, sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen on kypsää ja tervettä seksuaalisuutta. Rippikoulussa tuetaan nuoria kasvamaan ja kehittymään ihmisiksi, jotka arvostavat omaa ja toisten elämää, halua pitää ruumiistaan huolta ja kunnioittaa sitä ja sen rajoja. Turvallisuus merkitsee yksilön ja hänen rajojensa kunnioittamista fyysisellä, henkisellä, hengellisellä, emotionaalisella, seksuaalisella sekä sosiaalisella tasolla. Turvallisessa rippikoulussa nuori voi luottaa siihen, että häntä kunnioitetaan sellaisena kuin hän on ja hän voi ilmaista itseään pelkäämättä, että tulisi nolatuksi. (Suomen ev.lut. kirkko. Suuri ihme rippikoulusuunnitelma 2017.)

Nuorten kanssa työskenneltäessä, on hyvä muistaa, että nuoret ovat herkässä kasvun vaiheessa ja rippikoulussa ollaan läheisessä yhteydessä toisiin nuoriin. Rippikoulun ohjaajilta vaaditaan ymmärrystä sukupuolisensitiivisyydestä. Ohjaajilta vaaditaan myös huomion kiinnittämistä siihen, miten nuoret puhuvat toisilleen, jottei kenellekään tulisi kokemusta ulkopuolisena olosta. (Suomen ev. lut. kirkko. Suuri ihme rippikoulusuunnitelma 2017.)

Viralliset rippikoulukirjat, joita oppilaat voivat hyödyntää oppimisessa ja opettajat oppaanaan ovat aina piispojen hyväksymiä. Rippikoulukirjat tehdään aina yhteistyössä kirkkohallituksen toiminnallisen osaston ja nuorisotyöntekijöiden kanssa. Materiaalia testataan käytännössä ennen niiden hyväksyttämistä piispoilla. Piispojen hyväksymiä rippikoulukirjoja on tällä hetkellä kymmenen kappaletta, mutta rippikoulut saavat käyttää myös muuta materiaalia opetuksessaan. (Suomen ev.lut. kirkko. Piispainkokouksen hyväksymät rippikoulukirjat.)

Suomen ev. lut. kirkko on julkaissut erityisrippikoulun opettajan oppaan, jonka tarkoituksena on tarjota ideoita ja ohjeita erityisrippikoulujen ohjaajille (Kirkkohallitus 2015). Erityisrippikoulut on jaettu luokkiin 1 ja 2, niin, että luokka 1 on tarkoitettu lievästi ja keskiasteisesti kehitysvammaisille nuorille ja luokka 2 vaikeasti kehitysvammaisille nuorille. Kehitysvammaisen nuori voi osallistua myös integroidusti tavalliseen rippikouluun tai pienryhmärippikouluun erityisrippikoulun

sijaan. Opetus erityisrippikouluissa on selkeää ja johdonmukaista sekä mahdollisimman havainnollistavaa. Kehitysvammainen nuori oppii helpommin, kun opetus on moniaistista, eli opetettava asia voidaan käsitellä esimerkiksi haistamalla, maistamalla tai koskettamalla. Oppimisen tukena voidaan käyttää kuvia, esineitä, sähköisiä apuvälineitä, selkokieltä tai tukiviittomia. (Kirkkohallitus 2015.) Koska rippikoulun tarkoituksena on vahvistaa seurakuntayhteyttä, on hyvä panostaa siihen, että erityisrippikoululaisen osallisuuden kokemusta vahvistetaan sekä hyödynnetään nuoren omia taitoja. (Kirkkohallitus 2015.)

7 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää opiskelijan kriittistä ajattelua ja eettistä harkintaa sekä kehittää tieteellisen kirjoittamisen taitoa. Lisäksi opinnäytetyön tekeminen kehittää kykyä soveltaa opinnoista kertynyttä osaamista käytännön asiantuntijatehtäviin sosiaali- ja kirkon alalla. (Diak. Opinnäytetyö.)

Opinnäytetyön tavoitteena oli etsiä ensisijaisesti seurakunnille tarkoitettua materiaalia kehitysvammaisten seksuaalikasvatuksen tueksi rippikoulussa ja oppia lisää kehitysvammaisten seksuaalisuudesta. Opinnäytetyön tuloksena syntyneeseen Seksuaalikasvatuksen materiaalipankkiin on koottu linkkejä seksuaalikasvatussivustoihin, jotka ovat suunnattu kehitysvammaisille sekä RFSU:n toiminnallisen seksuaalikasvatusmateriaalin pohjalta muokattu kehitysvammaisille suunnattu toiminnallinen materiaali. RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning) on poliittisesti, ammatillisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton järjestö. RFSU:n tavoitteena on avoimen ja positiivisen mielikuvan luominen seksuaalisuutta ja parisuhdetta koskevissa kysymyksissä. Yksi tapa toteuttaa järjestön tavoitteita, on esimerkiksi seksuaalikasvatuksen tekeminen yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. (RFSU.com. Mitä me olemme.) Tavoitteenamme oli kehittää selkeä, yksinkertainen ja helposti saatavilla oleva materiaalipankki ammattilaisille, jotka työskentelevät nuorten kehitysvammaisten seksuaalikasvatuksen parissa.

Saimme idean opinnäytetyön aiheeseen ensimmäisen harjoittelumme myötä, jolloin toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti harjoitteluaan kehitysvammaisten päivätoiminnassa. Aiheemme kehittyi yksinäisyyden teeman ympäriltä ihmissuhteisiin ja siitä seksuaalikasvatukseen. Tutkiessamme aihetta lisää, havaitsimme, että kehitysvammaisten seksuaalisuus vaikuttaisi edelleen olevan tabu ja tämä näkyy esimerkiksi seksuaalikasvatuksen materiaalien vähyytenä. Koska opiskelemme myös kirkon alan ammattilaisiksi, rajasimme aiheemme rippikoulun seksuaalikasvatukseen. Opinnäytetyömme on menetelmältään kehittämispainotteinen ja sen tuloksena syntyi produktio, seksuaalikasvatuksenmateriaalipankki kehitysvammaisten kanssa työskenteleville kirkon työntekijöille. (LIITE Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki).

Kehittämispainotteinen opinnäytetyö on osa toiminnallisen opinnäytetyön menetelmää. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla esimerkiksi ohje tai jonkin tilaisuuden toteutus ja siinä on aina mukana raportti ja produkti eli valmis tuotos. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoite on olla työelämälähtöinen ja käytännönläheinen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10.)

7.1 Teoriasta käytäntöön

Opinnäytetyön teoriaosuus ja sen sisältö on tehty tukemaan ja perustelemaan valitsemaamme aihetta sekä osana opinnäytetyötä valmistunutta seksuaalikasvatuksen materiaalipankkia. Opinnäytetyön teoriaosuudessa on käsitelty kehitysvammaisuutta, kehitysvammaisten seksuaalisuutta sekä seksuaalisuuden kohtaamista ammattilaisena. Teoriaosuuteen on koottu myös kehitysvammaisten seksuaalisuuteen liittyviä tabuja, ja sitä kuinka tabut ovat vaikuttaneet kehitysvammaisiin Suomen historiassa. Materiaalipankki on suunnattu kehitysvammaisten nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille ja siksi käsittelemme teoriaosuudessa PLISSIT- mallia, joka on työväline ammattilaisille seksuaalisuuden puheeksi ottamiseen. Teoriassa kerrotaan, että asiakas täytyy kohdata kunnioittavasti, kun liikutaan herkällä ja mahdollisesti tunteita herättävällä seksuaalisuuteen liittyvällä aihealueella. Asiakkaan kuuleminen ja ilmaistavan asian selkeys on tärkeää. Työntekijän ei tarvitse heti tietää vastausta kaikkiin kysymyksiin, joita asiakkaalla mahdollisesti on, mutta tietoa täytyy osata etsiä ennakkoluulottomasti. Avoimuus ja luonnollisuus voivat rohkaista asiakasta kertomaan omista asioistaan. Asiakkaan esille tuomien asioiden vähättely tai mitätöinti on väärin ja sitä tulee osata ammattilaisena vältellä. (Silvennoinen 2019.) Emme ole tuoneet PLISSIT-mallia esiin materiaalipankissa, vaan se on tukemassa teoriaosuutta ja auttamassa opinnäytetyön lukijaa hahmottamaan seksuaalisuuden puheeksi ottamista ammattilaisen näkökulmasta.

Teoriaosuudessa käsitellään Suomen evankelisluterilaista kirkkoa ja sen suhdetta seksuaalisuuteen, kirkon ja rippikoulun seksuaalikasvatusta sekä

Raamatun tulkintaa seksuaalisuudesta. Materiaalipankin sisällöstä ei käy ilmi, että se olisi suunnattu ainoastaan seurakunnille. Materiaaleissa ei esimerkiksi ole käytetty teologista sanastoa, koska halusimme tehdä materiaalipankista kaikille aiheen parissa työskenteleville sopivan. Opinnäytetyön aihe on rajattu rippikouluun, jotta se vastaisi tutkintomme kirkollista osuutta ja koska seurakunnilta puuttui vastaavanlainen materiaali. Lähes kaikki linkit ja tekemämme toiminnallinen materiaali on valittu siten, että ne sopivat yhteen Suuri ihme 2017 rippikoulusuunnitelman tavoitteiden kanssa. Materiaalipankin lopussa oleva toiminnallinen materiaali tukee rippikoululaisten osallisuutta, joka on yksi rippikoulusuunnitelman keskeisistä tavoitteista.

Rippikoulun yhtenä tärkeimpänä tehtävänä on tukea nuorta pitämään itsestään ja omasta elämästään huolta. Tärkeä osa oman hyvinvoinnin ylläpidossa ovat hyvät mielenterveyden ylläpitämisen taidot, kuten omien tunteiden sekä ajatusten kuuleminen, tunnistaminen ja sanoittaminen. (Suomen ev.lut.kirkko. Suuri ihme rippikoulusuunnitelma 2017.) Kasteopetuksessa sekä erityisesti rippikoulussa kirkko tukee seksuaalisuuden kehittymistä ja sen kanavoitumista ihmissuhteisiin (Kontula & Lottes 2000, 218). Materiaalipankissa käsitellään esimerkiksi turvataitoja ja seksuaaliterveyttä. (LIITE, Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki). Kuten teoriaosuudessa käy ilmi, tietämättömyys omista rajoista, seksuaalisuudesta ja seksuaalioikeuksista voi altistaa tutkimusten mukaan hyväksikäytölle ja väkivallalle. Kaikille kehitysvammaisille ei ole aina selvää mitä eroa on esimerkiksi ystävyydellä ja seurustelulla. (SEAD-projekti.) Lisäksi materiaalipankissa käsitellään ihmissuhteita, tunteita ja hyvinvointia. (LIITE, Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki). Teoriassa sanotaan, että hyväksyvä suhtautuminen ihmisyyteen, ruumiiseen, sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen on kypsää ja tervettä seksuaalisuutta. (Suomen ev. lut. kirkko. Suuri ihme rippikoulusuunnitelma 2017.)

Teoriassa kerrotaan, että kehitysvammaisten seksuaalikasvatukseen tarvitaan selkokielistä materiaalia, jossa on huomioitu eri kehitystason mukainen ymmärrys. Selkokielinen kirjallinen materiaali, jossa on selkeitä kuvia, on hyvä, sillä materiaalin kuviin voi palata aina uudelleen. (SEAD-projekti). Seksuaalikasvatuksen materiaalipankissa kaikkien linkkien takaa löytyy selkokielistä materiaalia ja suurimmassa osassa on myös kuvitusta. Materiaalipankin toiminnallisessa osiossa

hyödynnetään kahdessa tuokiossa kuvia ja tarpeen mukaan ohjaaja voi hyödyntää niitä muissakin osioissa.

7.2 Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi seksuaalikasvatuksen materiaalipankki (LIITE, seksuaalikasvatuksen materiaalipankki) seurakunnan työntekijöille. Materiaalipankki sisältää neljä linkkiä kehitysvammaisille suunnattuihin seksuaalikasvatusmateriaaleihin. Lisäksi materiaalipankin lopussa on tekemämme ohjaajan opas toiminnallisen seksuaalikasvatuksen pitämiseksi kehitysvammaisille. Materiaalipankki lähetettiin sähköpostitse yhteistyökumppaneillemme Harjun ja Messukylän seurakuntiin pdf-tiedostona. Materiaalipankista on tehty ainoastaan verkossa luettava tiedosto. Verkossa luettavan tiedoston todettiin olevan paperiversiota kätevämpi koska suurin osa materiaalipankin sisällöstä on suoria linkkejä sähköisiin seksuaalikasvatussivustoihin.

Materiaalipankin tarkoituksena on auttaa, tukea ja helpottaa työntekijöitä seksuaalikasvatuksessa. Materiaalipankin ansiosta työntekijät löytävät vaivattomasti ja nopeasti laajan valikoiman seksuaalikasvatusmateriaaleja, joita voi hyödyntää ilman pitkää valmistelua ja taustatyötä. Parhaimmassa tapauksessa materiaalipankki rohkaisee kokematonkin työntekijää pitämään nuorille kehitysvammaisille seksuaalikasvatusta.

Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki alkaa saatesanoilla, jotka kannustavat ohjaajaa ryhtymään seksuaalikasvatuksen pitämiseen. Lisäksi siinä on kerrottu, että materiaalipankki on syntynyt osana Diakonia-ammattikorkeakoulussa tehtyä opinnäytetyötä. Alussa on myös lyhyt perustelu, miksi seksuaalikasvatusta on tärkeää pitää kehitysvammaisille.

Materiaalipankkiin on koottu neljä erilaista linkkiä. Kahden ensimmäisen linkin takaa löytyy Selkeästi seksistä- projektissa syntynyt seksuaalikasvatusmateriaali, jonka on toteuttanut psykologi Niina Luhtala ja seksuaalineuvoja Ulla Kärnä. Kuvituksen on tehnyt Virpi Liinoja. Materiaalit on jaettu viiteen eri osioon, joista tähän

koosteeseen on valittu kaksi. Materiaaleissa on hyödynnetty kuvia ja sosiaaliin tilanteisiin liittyviä tarinoita. Ensimmäinen linkki sisältää tietoa turvataidoista. Turvataidot osio käsittelee hyvän ja huonon kosketuksen tunnistamista, oman henkilökohtaisen alueen ja siihen liittyvien turvasääntöjen ymmärtämistä, yksityisen ja yhteisen tilan erottamista ja turvallisuuteen liittyvien toimintaohjeiden ymmärtämistä sekä turvallisen henkilön tunnistamista. Palonen-Munnukan (2011, 84) mukaan kehitysvammaisten nuorten seksuaalikasvatuksessa on hyvä ottaa puheeksi turvataidot, sillä ne opettavat toimintamalleja riskialttiisiin tilanteisiin ja vahvistavat toimimaan hämmentävissä tilanteissa itsensä suojelemiseksi (Palonen-Munnukka 2011, 84).

Toinen linkki sisältää tietoa ihmissuhteista. Ihmissuhteet osio käsittelee tuntemattoman ja tutun ihmisen eron ymmärtämistä, sopivien kohtaamistapojen tunnistamista, kaverin ja ystävän käsitteen ymmärtämistä sekä kaverin erottamista ammattilaisesta. Lisäksi materiaalissa käsitellään kaveruuteen kuuluvien tunteiden ja toimintojen tietämistä, esimerkiksi toisen lohduttamista ja läheisyyden kokemista, erimielisyyksien ja riitatilanteiden selvittämistä, ihastumisen ja seurustelun ymmärtämistä sekä ihmissuhteisiin liittyvien pettymysten ymmärtämistä. Materiaalissa kerrotaan myös ihmissuhteisiin liittyen tasa-arvosta ja esimerkiksi naimisiin menosta.

Kolmannen linkin takaa löytyy Seksuaaliterveyttä kehitysvammaisille- projektin aikana syntynyt seksuaalisuudesta selkokielellä materiaali, jonka tavoitteena on ollut kehitysvammaisten seksuaaliterveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Materiaalin tekstin on tehnyt Jenni Laulainen ja Maija Sarajärvi, kuvittajina toiminut Matti Haapala ja Timo Jalkanen. Materiaalista löytyy kahdeksan eri aihealuetta; seksuaalisuus, ihmisen keho, puhtaus, minä ja muut, tunteet, seksi, seksuaaliterveys ja seksuaalinen turvallisuus. Jokaisen aihealueen takaa löytyy vielä lisää aiheesta pilkottuja linkkejä. Näiden linkkien takaa löytyy selkokielellistä tekstiä.

Neljännän linkin takaa löytyy kehitysvammaisille nuorille ja aikuisille suunnattu selkokielellinen sivusto, jota ylläpitää Kehitysvammaliiton toimittaja. Lisäksi sivuston ylläpidossa on mukana kehitysvamma-alan järjestöjä, kuntayhtymiä ja erityis- huoltopiirejä. Materiaalista löytyy viisi eri aihealuetta; seksi ja seksuaalisuus, pidä puolesi, seksiä turvallisesti, seksuaalisuuden historia ja seksuaalinen

suuntautuminen. Jokainen materiaalin teksti on tehty selkokielellä ja lisäksi niissä on tekstin kuuntelumahdollisuus.

Seksuaalikasvatuksen materiaalipankin lopussa on toiminnallinen materiaali, joka on tehty RFSU:n Sex, Body & Rights- seksuaalikasvatusmateriaali 13-16-vuotiaille, ohjaajan oppaan pohjalta. Alkuperäisessä oppaassa on kuusi erilaista tuokiota, joiden teemat ovat seksuaalisuus, murrosiän sekundäärit muutokset ja sukuelimet, minä ja mun tunteet, kimpassa, media ja seksuaalisuus sekä seksin eri muotoja ja ehkäisystä. Valitsimme näistä materiaaleista kolme muokattavaksi: seksuaalisuus, minä ja mun tunteet sekä kimpassa. Nämä kolme osuutta valittiin, sillä kyseiset teemat ovat tärkeitä kehitysvammaisten seksuaalikasvatuksessa ja ne ovat sisällöltään lähellä rippikoulusuunnitelman tavoitteita. Muokkasimme materiaalien sisältöä yksinkertaisemmiksi ja kehitysvammaisten kanssa työskentelelyyn sopivammiksi. Materiaali ei välttämättä sellaisenaan sovellu kaikille osallistujille, vaan se antaa yleispätevän rungon toiminnallisen tuokion pitämiseen. Ohjaaja soveltaa ja muokkaa materiaaleja ryhmän tason mukaan.

Seksuaalisuus- tuokiossa pohditaan erilaisten harjoitteiden avulla, mitä seksuaalisuus tarkoittaa ja mihin se ihmisen elämässä liittyy. Tuokio harjoittaa myös vuorovaikutustaitoja. Minä ja mun tunteet tuokion nimi vaihdettiin Tunteista ja tuntemuksista- nimiseksi. Tunteista ja tuntemuksista- tuokion tavoitteena on tunteiden käsittelyn kautta vahvistaa oppijan itsetuntemusta ja positiivista minäkuvausta yhdessä muiden oppijoiden kanssa. Kimpassa- tuokion nimi vaihdettiin Seurustelun salat- nimiseksi. Halusimme tähän tuokioon selkeämmän nimen, josta käy helpommin ilmi mitä asioita tuokiossa käsitellään. Seurustelun salat- tuokiossa harjoitteiden tarkoituksena on miettiä ihastumista, rakastumista ja seurustelua sekä niihin liittyviä asioita. Tuokiot harjoittavat kommunikaatiotaitoja sekä toisen ihmisen huomioonottamista itseään unohtamatta. Tuokioissa hyödynnetään esimerkiksi kuvia ja musiikkia. Yksi harjoitteista vaatii myös askarteluun soveltuvia tarvikkeita.

Oppaan alussa on kerrottu kuinka monta osallistujaa harjoitteisiin voi osallistua, sekä arvioitu aika, mitä tuokioiden pitämiseen kannattaa varata. Ryhmän ohjauksessa pitää kuitenkin muistaa, että tehtävissä lukeva osallistujamäärä sekä aika ovat vain ehdotuksia ja lopputulos riippuu aina ryhmäläisistä. Oppaassa

kehotetaan ohjaajaa tutustumaan tuokioihin huolella etukäteen, sillä ne vaativat myös jonkin verran etukäteisvalmistelua.

8 SEKSUAALIKASVATUKSEN MATERIAALIPANKIN ARVIOINTI JA PALAUTE

Lähetimme materiaalin sähköpostitse yhteistyökumppaneillemme ja pyysimme palautetta myös sähköpostitse. Palautetta antoivat seurakuntien diakonit ja nuorisotyöntekijät. Lähestyimme näitä seurakuntia koska toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti seurakuntaharjoittelun Harjun seurakunnassa, joten työntekijät olivat jo entuudestaan tuttuja. Pyysimme rakentavaa palautetta visuaalisesta ilmeestä, sisällöstä ja käytettävyydestä. Emme asetelleet tarkentavia kysymyksiä, sillä halusimme antaa kommentoijille mahdollisuuden antaa palautetta omin sanoin. Palautteen saamisen jälkeen muokkasimme materiaalipankkia kehitysehdotuksien mukaan.

Yksi palautteen antajista oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatuksella ei ole näin isoa roolia rippikoulussa, vaan sitä sivutaan joissain asioissa. Kyseisen palautteen antaja kuitenkin kehui materiaalin sisältöä ja sanoi sen olevan hyvä lisä työntekijän apuvälineeksi. Palautteen mukaan materiaalin alussa kerrotut työn lähtökohdat houkuttivat jatkamaan materiaaliin tutustumista. Rakentavana palautteena saimme toiveen siitä, että materiaalipankissa olisi hyvä mainita, että se on tarkoitettu jaettavaksi sähköisessä muodossa. Palautteen antajat kaipaivat teksteille ja linkeille enemmän tilaa, sekä kuvitusta ja värejä tuomaan elävyyttä materiaalipankkiin. Yksi palautteen antajista kehui toiminnallisen osuuden koostetta todella hyväksi ja toimivaksi. Hänen mukaansa materiaalilla pärjäisi hyvin, jos joutuisi äkkiseltään pitämään seksuaalikasvatustuntia. Seurakunnat ovat kiinnostuneita ottamaan materiaalipankin käyttöön yhdeksi työvälineeksi seksuaalikasvatustuntien suunnittelussa.

9 POHDINTA JA ARVIOINTI

Opinnäytetyömme tavoitteet toteutuivat hyvin. Tavoitteenamme oli tuottaa materiaalia, joka auttaa seurakunnan työntekijää toteuttamaan seksuaalikasvatusta kehitysvammaisille rippikoulussa. Tavoitteena oli myös kartoittaa ja koota yhteen kehitysvammaisten seksuaalikasvatuksen jo olemassa olevia materiaaleja sekä oppia lisää kehitysvammaisten seksuaalisuudesta. Tuotimme materiaalipankin, jossa on kattavasti erilaisia seksuaalikasvatussivustoja sekä kehitimme toiminnallisen seksuaalikasvatusmateriaalin. Linkkien käyttö materiaalissa saattaa aiheuttaa haasteita, sillä vaikka opetusmateriaali pysyy ajankohtaisena, linkit saattavat vanheta. Materiaalipankki on saamamme palautteen mukaan toimiva, mutta jäimme pohtimaan kommenttia siitä, ettei seksuaalikasvatuksella ole näin suurta roolia rippikoulussa. Mietimme, onko seksuaalikasvatus sanana harhaanjohtava. Se saattaa antaa käsityksen siitä, että seksuaalikasvatus liittyy ainoastaan seksiin, eikä siinä käsitellä esimerkiksi tunteita, seurustelua tai omia rajoja. Lisäksi aihe voi olla arkaluonteinen jopa työntekijöille ja siksi aihetta saattaa olla vaikea käsitellä. Jotkut ihmiset voivat myös ajatella, että kehitysvammaisille ei tarvitse pitää seksuaalikasvatusta.

Olisimme halunneet testata materiaalipankkia käytännössä, mutta sille ei ollut aikaa. Materiaalipankin sisältöä on arvioitu ainoastaan työntekijöiden ensivaikutelman perusteella. Emme olleet asettaneet tavoitteeksi saada palautetta asiakasryhmältä, mutta heidän palautteensa materiaalista olisi kuitenkin tärkeää. Materiaalipankkia on mahdollista muokata kattavasti vasta sitten, kun sitä on testattu käytännössä ja asiakasryhmältä on saatu palautetta. Opinnäytetyömme ei ollut tutkimuksellinen, joten työtämme on vaikea verrata aikaisempiin tuloksiin vastaavanlaisesta tuotoksesta. Etenkään seurakunnilla ei ole vastaavanlaista materiaalityökalua käytössä.

9.1 Sosionomin, kirkon nuorisotyöntekijän ja diakonin kompetenssit

Kummankin opinnäytetyön tekijän opintoihin kuuluu sekä sosionomin että kirkon alan pätevyys, joka mahdollisti meille laaja-alaisen pohdinnan aiheemme ympärillä. Sosionomin osaamisvaatimuksiin eli kompetensseihin kuuluu eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen, kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Diak. Osaamisvaatimukset: Sosionomi.)

Eettisen osaamisen kompetensseihin kuuluu muun muassa kyky asettua yhteiskunnalliselta asemaltaan haavoittuvassa asemassa olevien puolelle sekä edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Sosionomin tulee myös ymmärtää oman ihmis-käsityksensä ja arvomaailmansa merkitys asiakastyössä sekä osata toimia ihmisiä ja perusoikeussäädösten mukaisesti. (Diak. Osaamisvaatimukset: Sosionomi.) Seksuaalikasvatus ja seksuaalisuus aiheena vaatii kriittistä ammattieettistä tutkiskelua sekä omien arvojen läpikäymistä. Olemme opinnäytetyötä tehdessämme oppineet ymmärtämään yhä paremmin, että jokaisella ihmisellä on oikeus omannäköiseensä seksuaalisuuteen ja jokaisen tulisi saada oikeanlaista opastusta seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Opinnäytetyön eettiset perusperiaatteet ovat huolellisuus, tarkkuus ja rehellisyys koko opinnäytetyön prosessin ajan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012). Tämän kaltainen opinnäytetyö, jonka tuotokseen on koottu eri tekijöiden materiaalia, vaatii erityistä tarkkuutta ja huolellisuutta, jotta työstä käy ilmi alkuperäiset tekijät.

Asiakastyön ja palvelujärjestelmäosaamisen kompetensseihin kuuluvat ammatillinen vuorovaikutus ja palvelutarpeiden arviointi. Palvelujärjestelmän osaaminen ja ymmärtäminen on tärkeää sosionomin työssä, jotta asiakkaita voidaan ohjata oikeanlaisiin palveluihin. Sosionomin tärkeimpiin työtehtäviin kuuluvat ennaltaehkäisevä työ sekä varhaisessa vaiheessa asiakkaan tukeminen ja lopulta toimiminen muutoksen eteenpäin viejänä. Sosionomin työtä ohjaa lainsäädäntö ja on tärkeää tuntea ja osata soveltaa sitä käytännössä. (Diak. Osaamisvaatimukset: Sosionomi.) Opinnäytetyömme aiheita koskevia lakeja ovat muun muassa kehitysvammalaki, yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki ja lastensuojelulaki. Työn

tuloksena syntynyt materiaalipankki toimii sekä asiakasta että työntekijää tukevana. Materiaalin esittäminen kohderyhmälle voi parhaimmassa tapauksessa ennaltaehkäistä esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutumista.

Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen tarkoittaa sitä, että kykenee ammatilliseen kriittiseen reflektioon, osaa tarkastella huono-osaisuutta, epätasa-arvoa ja hyvinvointia tuottavia kansallisia ja globaaleja rakenteita sekä ehkäistä syrjäytymistä. Sosionomin täytyy tuntea julkishallinnollinen päätöksentekojärjestelmä ja toimia sen mukaisesti. Sosionomi osaa työssään edistää asiakkaiden osallisuutta ja lisätä osallistumisen mahdollisuuksia. Lisäksi sosionomi tekee vaikuttamistyötä eri toimijoiden kanssa. (Diak. Osaamisvaatimukset: Sosionomi.) Opinnäytetyöprosessi kehitti ammatillista osaamistamme ja opimme paljon kehitysvammaisuudesta sekä seksuaalisuudesta, mutta myös siitä, millaisia vaikeuksia kehitysvammaiset henkilöt kohtaavat arjessa. Koemme, että tekemästämme materiaalipankista on tulevaisuudessa myös todellista hyötyä kirkon alan ammatilaisille. Materiaalipankkia käytettäessä on hyvä muistaa, että siihen on mahdollista lisätä materiaalilinkkejä myöhemmin ja kehittää sitä edelleen toimivammaksi. Materiaalipankkiin kootut linkit ovat sellaisia, joiden sisältö säilyy vuodesta toiseen käyttökelpoisena.

Tutkimuksellinen, kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sosionomien osalta tarkoittaa kyvykkyyttä verkostotyöhön sekä innovatiiviseen ongelmanratkaisuun sosiaalialan kehittämisessä. Sosionomin tulee myös osata käyttää tutkimus- ja kehittämismenetelmiä eri toimintamallien uudistamiseksi. (Diak. Osaamisvaatimukset: Sosionomi.) Opinnäytetyöprosessin alussa havaitsimme selkeän puutteen seksuaalikasvatusmateriaalien helpossa löydettävyydessä, joten halusimme miettiä tähän ratkaisua ja koota yhteen selkeitä materiaaleja.

Työn laadun, vaikutusten ja tulosten arviointi kuuluu myös keskeisenä osana sosionomin ammattitaitoon. (Diak. Osaamisvaatimukset: Sosionomi.) Opinnäytetyön tekeminen prosessina kehittää opiskelijan työn laadun, vaikutusten ja tulosten arviointia. Opinnäytetyöprosessi itsessään pakottaa opiskelijan pohtimaan oman työnsä laatua ja vaikutusta. Osana opinnäytetyötä syntyneen seksuaalikasvatuksen materiaalipankin laatua ja käytettävyyttä on arvioinut Harjun ja

Messukylän seurakuntien diakonit ja nuorisotyöntekijät. Pyysimme heiltä sähköpostitse palautetta, jonka pohjalta voisimme vielä muokata materiaalipankkia toimivammaksi. Tavoitteena on saada materiaalipankista hyvin toimiva ja helppokäyttöinen, jotta sitä on mahdollista käyttää seurakunnissa.

Kirkon nuorisotyön ja diakoniatyön koulutuksesta valmistuneella on kirkon kasvatustyön ja diakoniatyön osaamista, sosionomin kompetenssien lisäksi. Kirkon nuorisotyössä tulee selkeästi esille kristillisen uskon tunteminen, jumalanpalvelus- ja rukouselämän merkitys ja sielunhoidon osaaminen. Myös kristillinen kasvatusta ja kasteopetuksen tunteminen sekä kasvun tukeminen ovat tärkeä osa nuorisotyön kompetensseja. (Diak. Osaamisvaatimukset: Kirkon nuorisotyö.) Diakoniatyön kompetensseissa mainitaan, että diakonin tulee tiedostaa oman virkaan vihkimisen merkitys ja tuntee työ kutsumuksena. Kristillinen ihmiskäsitys ja lähimmäisen rakkaus ohjaavat diakonin työtä. Diakoni sitoutuu kirkon perusarvoihin ja tuntee kirkon perusteokset sekä kristillisen uskon keskeiset teologiset perusteet ja tulkinnat. Diakoni ymmärtää tekevänsä hengellistä kasvua läpi elämän ja osaa hyödyntää sitä työssään. (Diak. Osaamisvaatimukset: diakoniatyö.) Opinnäytetyön rajaaminen rippikoulussa pidettävään seksuaalikasvatukseen haastoi meitä tarkastelemaan aihetta kirkon työntekijän näkökulmasta. Kirkon nuorisotyöhön kuuluu lapsen ja nuoren kasvun tukeminen ja koemme toteuttamamme materiaalipankin olevan kasvun tukemisen ytimessä, sillä seksuaalikasvatuksen tuoma tieto turvaa ihmistä läpi elämän.

9.2 Ammatillisen kasvun pohdinta

Dialogisuuden periaatteisiin kuuluu vastavuoroisuus, luottamus, kunnioitus sekä tasavertainen kohtaaminen. Dialogissa keskustelijat oppivat toisiltaan kuuntelemalla ja syventävät näin omaa näkemystään aiheesta. (Evl. fi. Dialogisuus.) Koimme opinnäytetyöprosessin haastavana, mutta antoisana. Opinnäytetyön tekeminen parityönä vaatii dialogisuutta. Parityöskentely on parhaimmillaan iso voimavara, mutta se voi tuoda mukanaan myös haasteita, kuten näkemuserot tai aikataululliset ongelmat.

Opimme valtavasti uutta sekä teoriatasolla, että oman henkisen kasvumme tasolla ja pystyimme hyödyntämään monipuolisesti ammattikorkeakoulun aikana oppimiamme asioita. Opinnäytetyö, johon kuuluu kirkollinen puoli, aiheuttaa vääjäämättä keskustelua omasta hengellisyydestä ja suhteesta kristinuskoon. Olemme opiskeluaikana joutuneet useasti pohtimaan omaa suhdettamme kristinuskoon. Kummallakaan meistä ei ole vahvaa uskonnollista taustaa, ja tämä on mielestämme sekä vahvuus että heikkous. Pystymme tasapuoliseen keskusteluun esimerkiksi hengellisyydestä ilman että ohjaamme keskustelua liiaksi omien näkemystemme kautta. Heikkoutena näemme sen, että toisiaan hengellisistä asioista puhuminen ei tunnu luontevalta. Opinnäytetyön kirkollisen osuuden tekeminen ei kuitenkaan tuntunut meistä epäluontevalta, sillä kokoamamme tieto on enimmäkseen teoriapohjaista. Opinnäytetyöprosessin aikana keskustelimme paljon omasta hengellisyydestämme ja siitä, miten kirkko on aikojen saatossa suhtautunut seksuaalisuuteen ja kehitysvammaisiin ja millaisia mietteitä se meissä herättää. Oman hengellisen elämän pohdiskelu on mielestämme todella tärkeää tulevien kirkon alan ammattilaisten ammatillisuuden kehittymisen kannalta.

Seksuaalikasvatuksen materiaalipankin tekeminen kehitti meitä ammatillisesti, esimerkiksi uuden materiaalin tuottaminen haastoi meitä pohtimaan olennaisen sisällön rakentamista. Koimme haastavaksi sisällön rajaamisen. Kehitysvammaisten seksuaalikasvatuksen merkitystä on tutkittu melko vähän, joka tuotti haasteita löytää teoreettista perustaa materiaalipankille. Tämän takia olemme käyttäneet aiheeseen liittyvän teorian lähteenä paljon SEAD-projektia. SEAD-projektin tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta kehitysvammaisten henkilöiden seksuaalikasvatuksen tärkeydestä (SEAD-projekti). Tekstissä aikaisemmin esitetyt sosionomin, kirkon nuorisotyöntekijän ja diakonin kompetenssit ja niihin peilattu teksti tuottamastamme materiaalipankista antaa myös hyvän käsityksen ammatillisesta kasvusta opinnäytetyön tekemisen aikana.

9.3 Jatkokehitysideat

Koemme, että tällainen materiaalipankki on tarpeellinen työkalu kehitysvammaisten parissa työskenteleville ammattilaisille. Toivomme, että materiaali kannustaa työntekijöitä myös itse miettimään uusia tapoja toteuttaa ja kehittää seksuaalikasvatusta. Pohdimme olisiko seksuaalikasvatuksen tarvetta rippikoulussa syytä tutkia tarkemmin ja näin hahmottaa paremmin seksuaalikasvatuksen roolia rippikoulussa. Näin työtä voisi rajata ja räätälöidä paremmin seurakuntaan sopivammaksi. Esimerkiksi materiaalipankkia voisi kehittää seurakuntaan sopivammaksi lisäämällä sinne hengellisiä harjoituksia. Materiaalipankin toiminnallisesta osuudesta voisi tehdä myös paperisen version jaettavaksi seurakuntien työntekijöille. Materiaalipankin rinnalle voisi tehdä oppaan työntekijöille siitä, kuinka seksuaalisuus otetaan puheeksi. Tämänkaltaisessa oppaassa voisi hyödyntää esimerkiksi teoriassa esille tuotua PLISSIT-mallia.

Seksuaalioikeudet koskevat kaikkia ihmisiä, eivätkä ne riipu esimerkiksi siitä, onko ihminen kehitysvammainen. Seksuaalioikeuksiin kuuluvat oikeus omaan seksuaalisuuteen, oikeus tietoon seksuaalisuudesta sekä oikeus näkyä. (Väestöliitto. Nuoret. Seksi. Seksuaalioikeudet.) Tämän vuoksi kehitysvammaisten seksuaalisuudesta pitää pystyä puhumaan sekä tutkia ja kehittää toimivia seksuaalikasvatuksen muotoja.

LÄHTEET

- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. (2010). *Puhutaan seksuaalisuudesta. Ammatillisia kohtaamisia sosiaali- ja hoitotyössä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Diak. Osaamisvaatimukset. Sosionomi (AMK), diakoniatyö. Saatavilla 20.2.2020 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi-amk-diakoniatyo/>
- Diak. Osaamisvaatimukset. Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö. Saatavilla 20.2.2020 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi-amk-kirkon-nuorisoty/>
- Diak. Osaamisvaatimukset. Sosionomi (AMK). Saatavilla 20.2.2020 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Evl.fi Saatavilla 19.2.2020 <https://evl.fi/apua-ja-tukea/ihmissuhteet/seksuaalisuus-on-myonteinen-elamanvoima#a163d4ce>
- Evl.fi. Dialogisuus. Saatavilla 29.3.2020 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/dialogisuus>
- Evl.fi. Seurakuntaelämä. Kasvatus. Sukupuoli ja seksuaalisuus. Saatavilla 26.4.2020 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/sukupuoli-ja-seksuaalisuus>
- Evl.fi. Apua ja tukea. Ihmissuhteet. Seksuaalisuus. Saatavilla 26.4.2020 <https://evl.fi/apua-ja-tukea/ihmissuhteet/seksuaalisuus-on-myonteinen-elamanvoima#fb0ec207>
- Evl.fi. Teologia. Saatavilla 29.3.2020 <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Teologia#e34ce7f0>

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. (19. p) Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Järvö, E. & Kinnula, A. & Lankinen, K. & Sarajärvi, M. (2006). *Jumalan silmissä ihme*. Helsinki: Nomini Oy.
- Kaski, M. & Manninen, A. & Pihko, H. (2012). *Kehitysvammaisuus*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kehitysvammaliitto ry. (1995). *Kehitysvammaisuus, määrittely, luokitus ja tukijärjestelmät*. Hakapaino oy Helsinki.
- Kirkkohallitus. Suomen ev. lut. kirkon julkaisuja 35 (2015). Saatavilla 20.2.2020 <https://evl.fi/documents/1327140/38206115/Erityisrippikoulun+opet-tajan+opas/106d32d3-a6be-c3d4-60d1-da780075c168+>
- Kirkkohallitus. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 60 (2017) Saatavilla 20.2.2020 <https://evl.fi/documents/1327140/39461555/Suuri+Ihme+-+Rippi-koulusuunnitelma+2017.pdf/758d0926-f7b9-3e63-bc2b-93ffaab30f90?t=1549006812000>
- Kontula, O. & Lottes, I. (2000). *Seksuaaliterveys Suomessa*. Helsinki: Tammi
- Kuula, K. (2003). *Johdatus Raamattuun*. Kirjapaja.
- L 1285/2016. Nuorisolaki. Saatavilla 20.2.2020 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>
- Palonen-Munnukka, R. (2009). *Mitä niille rakkaudesta puhuu*. Mediapinta.
- Palonen-Munnukka, R. (2011). *Rakkautta, läheisyydestä suudelmiin. Opas kehitysvammaisten seksuaalisuuden kohtaamiseen kehitysvammaisten parissa työskenteleville ammattilaisille ja omaisille*. Mediapinta.
- Pruuki, H. (toim.) (2018). *Kaunis ihminen. Sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden kohtaaminen seurakunnissa*. Helsinki: Kirjapaja.

- Pruuki, L. (2010). *Rippikoulun pikkujättiläinen*. Helsinki: LK- kirjat/Lasten Keskus Oy.
- Raamattu 1992. Suomen evankelilais-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Piplia-seura.
- RFSU.com. Mitä me olemme. Saatavilla 26.4.2020 <https://www.rfsu.com/fi/>
- SEAD-projekti. Saatavilla 19.2.2020 https://luovi.fi/wp-content/uploads/2016/03/countryreport_finland_sead.pdf
- Silvennoinen, T. (2019). *Potilaan seksuaalisuuden kohtaaminen*. Saatavilla 22.2.2020 https://www.ksshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Talon_blogi/Potilaan_seksuaalisuuden_kohtaaminen
- Sinisaari-Eskelinen, M., Jouhki, M., Tervo, P. & Väisälä, L. (2016). Työkaluja seksuaalisuuden puheeksi ottamiseen: Plissitistä Betteriin. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*.
- Suomen ev.lut. Kirkko (2018). *Turvallinen seurakunta* Saatavilla 20.2.2020 <https://evl.fi/documents/1327140/44385363/turvallinen-seurakunta-julkaisu.pdf>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2017) *Lapset, nuoret ja perheet*. Saatavilla 23.3.2020 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/seksuaalisuus-puheeksi/keskeiset-kasitteet
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. *Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Menetelmät. Seksuaalisuus puheeksi. Seksuaalisuuden ja sukupuolen sanasto*. Saatavilla 23.3. 2020 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/seksuaalisuus-puheeksi/seksuaalisuuden-ja-sukupuolen-sanasto
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus*

eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Saatavilla 28.4.2020
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

WHO. (2002). Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health 28–31 January 2002, Geneva. Pdf-tiedosto. Saatavilla 29.3.2020 http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf

Vilka, H & Airaksinen, T. (2003). Toiminnallinen opinnäytetyö. 1. - 2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Väestöliitto. *Ilman esteitä, vammaisten seksuaalioikeudet ja kehitys.* Saatavilla 10.3.2020 <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/3d52a3404a42388c408ea8e54f18c9b5/1583833433/application/pdf/1191805/IlmanEsteit%C3%A4-%20vammaisten%20seksuaalioikeudet%20ja%20kehitys.pdf>

Väestöliitto. Nuoret. Seksi. Seksuaalioikeudet. Saatavilla 4.9.2019 <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/seksuaalioikeudet/>

Väestöliitto. *Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus.* Saatavilla 23.3.2020 https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/

Wilhelmsson, N. (2018). Saatavilla 27.4.2020 <https://www.avi.fi/documents/10191/11290396/Seksuaaliv%C3%A4kivaltaa+kokeen+nuoren+tunnistaminen/de170b81-8fea-476b-96c7-9bf78f48119a>

LIITE Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki

**KEHITYSVAMMAISILLE SUUNNATTU SEKSUAALIKASVA-
TUKSEN MATERIAALIPANKKI**

Seksuaalikasvatusmateriaaleja kirkon työntekijöiden avuksi
rippikoulussa pidettävää seksuaalikasvatusta varten

Tämä Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki- niminen kooste on tehty tukemaan seurakunnan työntekijöitä kehitysvammaisille pidettävässä seksuaalikasvatuksessa rippikoulussa. Tämän koosteen sisältö on valittu pitäen silmällä Suuri ihme 2017 rippikoulusuunnitelman tavoitteita.

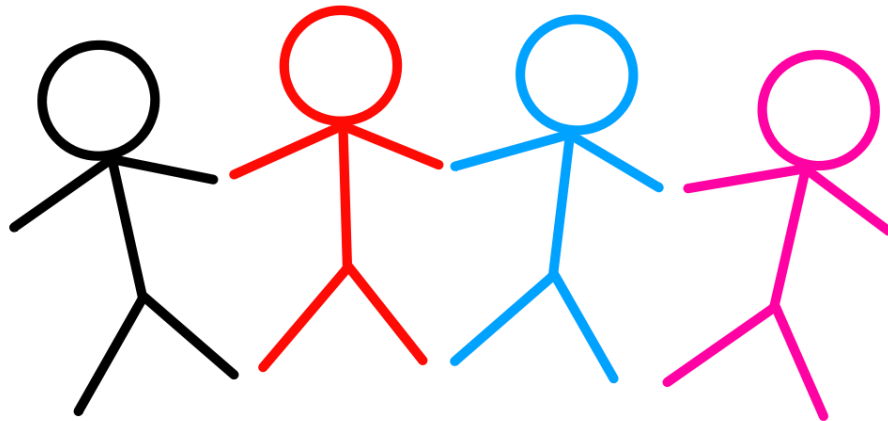
Seksuaalikasvatuksen materiaalipankki syntyi osana Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä.

Koosteesta löytyy neljä erilaista linkkiä lyhyine esittelyineen, joita klikkaamalla pääsee suoraan käsiksi materiaaliin. Lopussa on vielä opinnäytetyön tekijöiden tuottama kehitysvammaisille suunnattu toiminnallinen seksuaalikasvatusmateriaali, joka on tehty RFSU:n SEX, BODY & RIGHTS seksuaalikasvatusmateriaali 13-16 vuotiaille pohjalta.

Riittävä ja oikeaan ajankohtaan tarjottu seksuaalikasvatus tukee kehitysvammaisen nuoren tasapainoista kehitystä ja siksi se sopii hyvin rippikouluun.

Tämä materiaali on tarkoitettu jaettavaksi vain sähköisessä muodossa.

Antoisia opetushetkiä!

KEHITYSVAMMAISILLE SUUNNATTUJA SEKSUAALIKASVATUSMATERIAALEJA

Tiedon tarve seksuaalisuudesta on kehitysvammaisilla sama kuin kaikilla muillakin. Mahdollisen heikon itsetunnon, kiltteyden ja omien rajojen ymmärtämisen puutteen vuoksi moni kehitysvammaisen tarvitsee opetusta omien rajojen säilyttämiseen sekä niiden kunnioittamiseen. Kattavan seksuaalikasvatuksen avulla kehitysvammaisen oppii tunnistamaan omat tarpeensa ja tunteensa sekä toteuttamaan niitä sosiaalisesti hyväksytyllä ja itselle sopivalla tavalla. Itsemääräämisoikeus ja sen tiedostaminen liittyvät vahvasti kehitysvammaisten ihmissuhdetaitoihin sekä turvakasvatukseen ja turvataitoihin. Seksuaalisuuden peruslähtökohtana voidaan pitää kykyä tunnistaa omat tunteet ja kuinka niitä voidaan ilmaista. Kaikille kehitysvammaisille ei ole selvää mitä eroa on esimerkiksi ystävyydellä ja seurustelulla tai millaista on tilanteen mukainen toiminta.

Kahden ensimmäisen linkin takaa löytyy Selkeästi seksistä- projektissa syntynyt seksuaalikasvatusmateriaali, jonka on toteuttanut psykologi Niina Luhtala ja seksuaalineuvoja Ulla Kärnä. Kuvituksen on tehnyt Virpi Liinoja. Materiaalit on jaettu viiteen eri osioon, joista tähän koosteeseen on otettu kaksi. Materiaaleissa on hyödynnetty kuvia ja sosiaaliin tilanteisiin liittyviä tarinoita.

Ensimmäinen linkki sisältää tietoa turvataidoista. Turvataidot osio käsittelee hyvän ja huonon kosketuksen tunnistamista, oman henkilökohtaisen alueen ja siihen liittyvien turvasääntöjen ymmärtämistä, yksityisen ja yhteisen tilan erottamista ja turvallisuuden liittyvien toimintaohjeiden ymmärtämistä sekä turvallisen henkilön tunnistamista.

- https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/sites/4/2019/08/09094902/Osio-2_Turvataidot.pdf

Toinen linkki sisältää tietoa ihmissuhteista. Ihmissuhteet osio käsittelee tuntemattoman ja tutun ihmisen eron ymmärtämistä, sopivien kohtaamistapojen tunnistamista, kaverin ja ystävän käsitteen ymmärtämistä sekä kaverin erottamista ammattilaisesta. Lisäksi materiaalissa käsitellään kaveruuteen kuuluvien tunteiden ja toimintojen tietämistä, esimerkiksi toisen lohduttamista ja läheisyyden kokemista, erimielisyyksien ja riitatilanteiden selvittämistä, ihastumisen ja seurustelun ymmärtämistä sekä ihmissuhteisiin liittyvien pettymysten ymmärtämistä. Materiaalissa kerrotaan myös ihmissuhteisiin liittyen tasa-arvosta ja esimerkiksi naimisiin menosta.

- https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/sites/4/2019/08/09094843/Osio-4_Ihmissuhteet.pdf

Kolmannen linkin takaa löytyy Seksuaaliterveyttä kehitysvammaisille- projektin aikana syntynyt seksuaalisuudesta selkokielellä materiaali, jonka tavoitteena on ollut kehitysvammaisten seksuaaliterveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. Materiaalin tekstin on tehnyt Jenni Laulainen ja Maija Sarajärvi, kuvittajina toiminut Matti Haapala ja Timo Jalkanen.

Materiaalista löytyy kahdeksan eri aihealuetta; seksuaalisuus, ihmisen keho, puhtaus, minä ja muut, tunteet, seksi, seksuaaliterveys ja seksuaalinen turvallisuus. Jokaisen aihealueen takaa löytyy vielä lisää aiheesta pilkottuja linkkejä. Näiden linkkien takaa löytyy selkokielistä tekstiä.

- <http://www.seteke.fi/>

Neljännän linkin takaa löytyy kehitysvammaisille nuorille ja aikuisille suunnattu selkokielinen sivusto, jota ylläpitää Kehitysvammaliiton toimittaja. Lisäksi mukana Vernerinet:n ylläpidossa on kehitysvamma-alan järjestöjä, kuntayhtymiä ja erityishuolto-piirejä.

Materiaalista löytyy viisi eri aihealuetta; seksi ja seksuaalisuus, pidä puolesi, seksiä turvallisesti, seksuaalisuuden historia ja seksuaalinen suuntautuminen. Jokainen materiaalin teksti on tehty selkokielellä ja lisäksi niissä on tekstin kuuntelumahdollisuus.

- <https://verneri.net/selko/ihmissuhteet/seksuaalisuus/>

TOIMINNALLINEN SEKSUAALIKASVATUSMATERIAALI

Tämä kehitysvammaisille suunnattu toiminnallinen seksuaalikasvatusmateriaali on muokattu RFSU:n Sex, Body & Rights- seksuaalikasvatusmateriaali 13-16-vuotiaille ohjaajan oppaasta. RFSU (Riksförbund för sexuell upplysning) on poliittisesti, ammatillisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton järjestö. RFSU:n tavoitteena on avoimen ja positiivisen mielikuvan luominen seksuaalisuutta ja parisuhdetta koskevissa kysymyksissä. Yksi tapa toteuttaa järjestön tavoitteita, on esimerkiksi seksuaalikasvatuksen tekeminen yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. (RFSU.com. Mitä me olemme.)

Alkuperäisessä oppaassa on kuusi erilaista tuokiota, joiden teemat ovat seksuaalisuus, murrosiän sekundäärit muutokset ja sukuelimet, minä ja mun tunteet, kimpassa, media ja seksuaalisuus sekä seksin eri muotoja ja ehkäisystä. Tähän materiaaliin on otettu mukaan kolme muokattua tuokiota; seksuaalisuus, tunteet sekä kimpassa.

Tuokiot pidetään pienissä n. 4-6 hengen ryhmissä ja jokaiseen tuokioon on hyvä varata ryhmästä riippuen vähintään tunti aikaa.

Kaikkia harjoitteita kannattaa muokata ja soveltaa osallistujien kehitystason mukaan ja pyytää heitä esimerkiksi piirtämään kirjoittamisen sijaan.

Lue jokaisen tuokion ohjeet läpi kunnolla ennen niiden pitämistä. Lähes kaikki harjoitteet vaativat ohjaajalta pientä valmistelua.

1. Tuokio: SEKSUAALISUUS

Tuokion harjoitteiden avulla pohditaan, mitä seksuaalisuus tarkoittaa ja mihin se ihmisen elämässä liittyy. Tuokio harjoittaa myös vuorovaikutustaitoja.

MITÄ SEKSUAALISUUS ON?

Ensimmäisessä harjoitteessa mietitään seksuaalisuutta.

Pyydä osallistujia kirjoittamaan tai piirtämään paperilapulle asioita, joita heille tulee mieleen sanasta seksuaalisuus. Se voi olla jokin esimerkiksi tunne, ajatus tai kuva.

Kokoa lopuksi osallistujien tuotokset esimerkiksi fläppitaululle kaikkien nähtäväksi. Keskustelkaa yhdessä, minkälaisia ajatuksia harjoitus herätti.

Ohjaajan tulee korostaa, että vääriä vastauksia ei ole.

SEKSUAALISUUS KUVISSA

Toisessa harjoitteessa käytetään RFSU:n kuvakortteja. Harjoitus auttaa kuvien avulla kuulemaan muiden ajatuksia seksuaalisuudesta ja näyttää osallistujille, että kaikilla ihmisillä on erilaisia ajatuksia ja mielikuvia seksuaalisuuteen liittyen.

Alla olevasta linkistä pääset tulostamaan kuvakortit.

<https://www.rfsu.com/fi/wp-content/uploads/2019/10/Tuokio-1-liite-3-kuvakortit.zip>

Levitä kuvat pöydälle ja pyydä osallistujia valitsemaan kuva, joka heidän mielestään kuvastaa seksuaalisuutta. Myös ohjaaja valitsee kuvan.

Kun kaikki ovat valinneet sopivan kuvan, palataan takaisin istumaan omalle paikalle ja käydään kierros, jossa jokainen näyttää valitsemansa kuvan ja kertoo, miksi valitsi juuri kyseisen kuvan.

Ohjaajan tulee korostaa, että vääriä vastauksia ei ole ja valitsemastaan kuvasta kerrotaan vain sen verran kuin itse haluaa.

2. Tuokio: TUNTEISTA JA TUNTEMUKSISTA

Omien tunteiden ja tuntemusten hallinta ja tiedostaminen on tärkeää, jotta tietää paremmin mitä tarvitsee voidakseen hyvin. Omien tunteiden ymmärtäminen auttaa myös ymmärtämään toisten ihmisten tunteita ja käyttäytymistä.

Tuokion tavoitteena on tunteiden käsittelyn kautta vahvistaa oppijan itsetuntemusta ja positiivista minäkuvaa yhdessä muiden kanssa.

TUNTEET KUVISSA

Ensimmäisessä harjoitteessa hyödynnetään RFSU:n kuvakortteja.

Alla olevasta linkistä pääset tulostamaan kuvat.

<https://www.rfsu.com/fi/wp-content/uploads/2019/10/Tuokio-1-liite-3-kuvakortit.zip>

Levitä kuvat lattialle tai pöydälle niin, että kaikki osallistujat näkevät ne.

Osallistujat sekä ohjaaja valitsevat kuvat seuraavien ohjeiden mukaisesti:

- Valitse kuva, joka kertoo olostasi juuri nyt.
- Valitse kuva, joka on iloinen.
- Valitse kuva, jossa haluaisit olla mukana.
- Valitse kuva, joka on jostain syystä pelottava.
- Valitse kuva, joka on turvallinen.
- Valitse kuva, joka kertoo rakastumisesta.
- Valitse kuva, joka kertoo sydänsuruista.
- Valitse kuva, joka kertoo yksinäisyydestä.

Jokaisen kysymyksen jälkeen käydään läpi kierros, jossa osallistujat saavat kertoa miksi valitsi juuri kyseisen kuvan. Kaikkia kysymyksiä ei tarvitse käydä heti läpi, vaan niihin voi palata myöhemminkin.

Ohjaajan tulee korostaa, että väriä vastauksia ei ole ja valitsemastaan kuvasta kerrotaan vain sen verran kuin itse haluaa.

TUNTEIDEN TUOKSUT

Kirjoita isolle taululle tai paperille kaikkien nähtäväksi seuraavat sanat:

1. ILO
2. RAKKAUS
3. SURU
4. VÄSYMYS
5. KIUKKU
6. PETTYMYS
7. PELKO

Keskustelkaa yhdessä jokaisen tunteen kohdalla miltä se näyttää, tuoksuu, haisee, miltä se kuulostaa ja miltä se maistuu. Ohjaaja kirjaa jokaisen tunteen perään nämä asiat ylös. Lopuksi käykää tunteet uudestaan läpi yksi kerrallaan ja jokainen osallistuja saa kertoa onko koskaan tuntenut kyseistä tunnetta ja missä tilanteessa tunne on mahdollisesti tullut pintaan.

VOIMABIISI

Kolmas harjoitus

Pyydä jokaista osallistujaa kertomaan jokin biisi, joka saa heidät hyvälle tuulelle.

Laita biisien nimet ylös niin, että kaikki näkevät ne. Tämän jälkeen laita biisit soimaan vuorotellen, mutta jätä yksi biisi vielä kuuntelematta.

Keskustelkaa jokaisen biisin jälkeen miltä biisiä tuntui kuunnella. Kuunnelkaa viimeinen biisi ja kysy kuuntelun jälkeen, mistä biisi kuuntelijoiden mielestä kertoo. Muistuta, että ei ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia, sillä jokainen kuuntelee biisiä oman elämänsä ja oman mielikuvituksen kautta.

3. Tuokio: SEURUSTELUN SALAT

Tuokion harjoitteiden tarkoituksena on miettiä ihastumista, rakastumista ja seurustelua sekä niihin liittyviä asioita.

Tuokio harjoittaa kommunikaatiotaitoja sekä toisen ihmisen huomioonottamista itseään unohtamatta.

MITÄ RAKKAUS ON?

Ensimmäisessä harjoitteessa pohditaan mitä rakkaus on ja muistutetaan, että tunteita saa tuntea, mutta niiden varjolla ei voi toimia, miten itse haluaa.

Pyydä osallistujia kirjoittamaan tai piirtämään lapulle mitä rakkaus heidän mielestään tarkoittaa ja mistä tietää onko rakastunut. Muistuta, että rakkautta on monta eri muotoa, esimerkiksi rakkaus vanhempiin, luontoon, ystäviin, kumppaniin tai lemmikkiin.

Kirjoita osallistujien ajatukset esimerkiksi fläppitaululle kaikkien näkyville. Tämän jälkeen keskustelkaa hetki, mitä tarkoittaa rakkaus ja onko rakkaudella ikärajaa.

Pohtikaa sen jälkeen yhdessä kirjoittamianne tunteita ja sitä, miten ne sopivat romanttiseen rakkauteen ja yhdessäoloon.

Ohjaajan tulee korostaa, ettei vääriä vastauksia ole.

PARISUHTEEN PELISÄÄNNÖT

Toisessa harjoitteessa mietitään seurustelun ja parisuhteen pelisääntöjä.

Pyydä osallistujia pohtimaan millaisista asioista ja säännöistä tulisi sopia kumppanin kanssa, kun aletaan seurustelemaan ja pyydä heitä myös keskustelemaan miksi asioista on hyvä sopia. Miettikää myös millaisista asioista suhteessa voi tulla erimielisyyttä ja miten ne tulisi hoitaa.

Ohjaaja kirjoittaa asiat esimerkiksi fläppitaululle kaikkien nähtäväksi.

Tämän jälkeen osallistujat luovat seurustelun säännöt. Anna osallistujille kyniä, sakset, liimaa, eri värisiä papereita, kartonkia, tarroja, lehtiä leikattavaksi, joilla osallistujat koristelevat kartongille säännöt. Ohjaaja auttaa julisteen tekemisessä tarvittaessa.

Pyydä osallistujia miettimään, millaiset asiat tekevät suhteesta hyvän, ja sellaisen, jossa kumpikin voi olla oma itsensä.

Julistus kiinnitetään seinälle kaikkien näkyville.

Muutama esimerkki seurustelun säännöistä, joita voi kertoa osallistujille;

-kunnioita toista ihmistä

-ole rehellinen

-älä pakota tai painosta itseäsi tai kumppaniasi mihinkään

Materiaalipankki on toteutettu opinnäytetyönä Diakonia ammattikorkeakoulussa.
Tekijät: Henna Koskinen, sosionomi AMK, kirkon nuorisotyö
Liina Rajala, sosionomi AMK, diakoni.

LÄHTEET

https://luovi.fi/wp-content/uploads/2016/03/countryreport_finland_sead.pdf

<https://www.rfsu.com/fi/wp-content/uploads/2019/11/SEX-BOBY-RIGHTS-Ohjaajan-opas-13-16-vuotiaat.pdf>